

UNIVERZITA PARDUBICE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2023

GORODNICHEVA SOFYA

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Nový začátek: srovnávací studie migrace a integrace cizinců
postsovětských zemí v Královéhradeckém kraji

Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Sofya Gorodnicheva
Osobní číslo: H20063
Studijní program: B0314A250013 Sociální a kulturní antropologie
Téma práce: Nový začátek: srovnávací studie migrace a integrace cizinců postsovětských zemí v Královéhradeckém kraji
Zadávající katedra: Katedra sociální a kulturní antropologie

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se bude zabývat komparací migračních a integračních procesů vybrané skupiny cizinců. Teoretická část práce se zaměří na migraci cizinců z postsovětských zemí do ČR a přímo do královéhradeckého kraje. Představí integrační procesy a nejčastější problémy, se kterými se cizinec setkává a jaký to může mít dopad jeho celkový život.

Kvalitativní výzkum se bude skládat z polostrukturovaného rozhovoru s informanty s cizinci postsovětských zemí zaměřené na její zkušenost s migrací do ČR a jejich integračním procesem do české společnosti. Rozhovory budou zpracované ve audiovizuální podobě. Bude využita biografická a autobiografická metoda.

Cílem práce bude na základě získaných dat porovnat migrační a integrační procesy cizinců do české společnosti a zjistit, jaký to může mít dopad na jejich život.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Dohnalová, E. 2012. Úvod do sociální práce s migranty: problematika migrace a integrace v ES/EU a České republice. Olomouc: Caritas – Vyšší odborná škola sociální Olomouc.
Drbohlav, D. 2010. Migrace a (i)migranti v Česku. Praha: Sociologické nakladatelství
Hofrek, O., R. Trbola, M. Rákoczyová 2009. Sociální integrace přistěhovalců v České republice. Praha: SLON.
Koldinská, K., H.C. Scheu, M. Štefko (eds.) 2016. Sociální integrace cizinců. Praha: Auditorium.
Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi. 2008. Praha: Triton.
Petráň, T. 2011. Ecce homo: (esej o vizuální antropologii). Pardubice: Univerzita Pardubice.
Uhrek, Z., V. Honusková, Š. Ošťádalová, V. Günter. 2016. Migrace: historie a současnost. Moderní dějiny. Ostrava: Občanské sdružení PANT.
Vaňurová, H., P. Mühlpachr. 2005. Kvalita života: teoretická a metodologická východiska. Bm: Masarykova univerzita.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.**
Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2022**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2023**

Tato práce se skládá z textové a audiovizuální části.

Prohlašuji:

Práci s názvem Nový začátek: srovnávací studie migrace a integrace cizinců postsovětských zemí v Královéhradeckém kraji jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne _____

Sofya Gorodnicheva

Chtěla bych velmi poděkovat svému vedoucímu práce, panu PhDr. Tomáši Boukalovi, Ph.D., za rady, ochotu a odbornou reflexi, které mi věnoval. Dále bych chtěla poděkovat panu Mgr. Milanu Durňakovi, Ph.D. za cenné rady při tvorbě a postprodukci audiovizuálního výstupu.

Zároveň děkuji všem informátorům, kteří byli velice ochotní se podílet na vzniku této práce.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala svojí rodině, partnerovi a přátelům za vstřícnost a podporu a účasti při tvorbě audiovizuální části dané práce.

Anotace:

Bakalářská práce se věnuje komparaci migračních a integračních procesů cizinců z postsovětských zemí. Teoretická část se zaměřuje na migraci cizinců z postsovětských zemí do ČR a přímo do Královehradeckého kraje. Dále teoretická část představí integrační procesy a nejčastější problémy, se kterými se cizinec během integračního procesů setkává.

Cílem práce je, na základě zjištěných informací, porovnat dané procesy a zjistit, zdali mají dopad na život konkrétních jedinců.

Výzkum byl proveden prostřednictvím kvalitativních metod, byla využita metoda polostrukturovaných rozhovorů, autobiografická metoda a metoda účelového výběru, snowball. Rozhovory byly zaznamenány zvukovými nahrávkami. Součástí práce je audiovizuální výstup popisující život ruské rodiny – jejich migraci a následnou integraci do majoritní společnosti. Sběr dat proběhl od listopadu roku 2022 do března roku 2023.

Klíčová slova:

migrace, integrace, cizinci, cizinecký zákon, kvalita života

Anotation:

The bachelor's thesis is devoted to the comparison of migration and integration processes of foreigners from post-Soviet countries. The theoretical part focuses on the migration of foreigners from post-Soviet countries to the Czech Republic and directly to the Králové Hradec region. It will present the integration processes and the most common problems that a foreigner encounters during the integration processes.

The main goal of the work is to compare the given processes based on the found informations and find out whether they have an impact on the lives of specific foreigners.

The research was made out using qualitative methods: the method of semi-structured interviews, the autobiographical method and the focus group method. The interviews were audio-recorded. Part of the work is an audiovisual output describing the life of a Russian family – their migration and integration into czech society. Data collection took place from November 2022 to March 2023.

Key words:

migration, integration, foreigners, foreigners law, quality of life

Obsah

Úvod.....	14
1 Výzkumný problém a výzkumné otázky	15
1.1 Výzkumný problém.....	15
1.2 Výzkumné otázky.....	15
1.3 Cíl práce	16
1.4 Etika výzkumu	16
2 Metodologie	17
2.1 Sběr dat.....	17
2.2 Zpracování dat.....	17
2.3 Etnografický film	18
2.4 Výběr informantů	18
3 Úvod do problematiky migrace	20
3.1 Definice migrace	20
3.2 Dělení migrace	22
3.3 Typy migrací	23
3.4 Dopady migrace	23
4 Status cizinců v České republice	26
4.1 Kategorizace cizinců	26
4.2 Typy pobytových oprávnění	27
4.2.1 Přechodný pobyt	27
4.2.2 Trvalý pobyt.....	28
5 Historie migrační politiky České republiky	29
5.1 Migrace cizinců postsovětských zemí v Královéhradeckém kraji.....	31
5.1.1 Vznik a zánik SSSR.....	31
5.1.2 Cizinci postsovětských zemí v Královéhradeckém kraji v číslech.....	32

6	Komparace vybraných migračních zkušeností informátorů	34
6.1	Informátorka O.....	34
6.1.1	Doba před emigrací.....	34
6.1.2	Důvody k migraci	34
6.1.3	Způsob migrace a pobytový status během migrace	34
6.1.4	Pobytový status v současnosti.....	35
6.2	Informátor M.....	35
6.2.1	Doba před emigrací.....	35
6.2.2	Důvody k migraci	35
6.2.3	Způsob migrace a pobytový status během migrace	36
6.2.4	Pobytový status v současnosti.....	36
6.3	Informátor A.....	36
6.3.1	Doba před emigrací.....	36
6.3.2	Způsob emigrace a pobytový status během migrace	37
6.3.3	Pobytový status v současnosti.....	37
6.4	Informátorka Š.	37
6.4.1	Doba před emigrací.....	37
6.4.2	Důvody k emigraci.....	38
6.4.3	Způsob emigrace a pobytový status během migrace	38
6.4.4	Pobytový status v současnosti.....	38
	V současnosti, po 27 letech je informantka občankou České republiky.	38
6.5	Informátorka L.	38
6.5.1	Doba před emigrací.....	38
6.5.2	Důvody k emigraci.....	39
6.5.3	Způsob emigrace a pobytový status během migrace	39
6.5.4	Pobytový status v současnosti.....	39
6.6	Informátor G.....	39

6.6.1	Doba před emigrací.....	40
6.6.2	Důvody k migraci	40
6.6.3	Způsob emigrace a pobytový status během migrace	40
6.6.4	Pobytový status v současnosti.....	40
6.7	Vlastní autobiografická zkušenost	41
6.8	Porovnání zkušeností informantů.....	41
7	Úvod do problematiky integrace.....	43
7.1	Koncepce integrace cizinců v České republice	44
7.1.1	Znalost českého jazyka	44
7.1.2	Ekonomická a sociální soběstačnost.....	45
7.1.3	Sociokulturní orientace ve společnosti	46
7.1.4	Vztahy mezi komunitami.....	47
8	Komparace vybraných integračních zkušeností informátorů	48
8.1	Informátorka O.....	48
8.1.1	Začátky v České republice	48
8.1.2	Učení se jazyka	48
8.1.3	Pracovní zkušenosti	48
8.1.4	Vztahy s majoritou.....	48
8.1.5	Cítím se být integrovaná?	49
8.2	Informátor M.....	49
8.2.1	Začátky v České republice	49
8.2.2	Učení se jazyka	49
8.2.3	Pracovní zkušenosti	49
8.2.4	Vztahy s majoritou.....	49
8.2.5	Cítím se být integrován?	50
8.3	Informátor A.....	50
8.3.1	Začátky v České republice	50

8.3.2	Učení se jazyka	50
8.3.3	Pracovní zkušenosti	50
8.3.4	Vztahy s majoritou.....	50
8.3.5	Cítím se být integrován?	50
8.4	Informátorka Š.	51
8.4.1	Začátky v České republice	51
8.4.2	Učení se jazyka	51
8.4.3	Pracovní zkušenosti	51
8.4.4	Vztahy s majoritou.....	51
8.4.5	Cítím se být integrovaná?	51
8.5	Informátorka V.....	52
8.5.1	Začátky v České republice	52
8.5.2	Učení se jazyka	52
8.5.3	Pracovní zkušenosti	52
8.5.4	Vztahy s majoritou.....	52
8.5.5	Cítím se být integrovaná?	53
8.6	Informátor G.....	53
8.6.1	Začátky v České republice	53
8.6.2	Učení se jazyka	54
8.6.3	Pracovní zkušenosti	54
8.6.4	Vztahy s majoritou.....	54
8.6.5	Cítím se být integrován?	55
8.7	Porovnání zkušenosti informantů.....	55
8.8	Vlastní zkušenost autora	56
9	Kvalita života.....	57
9.1	Nejčastější problémy cizinců v České republice.....	57
9.1.1	Jazyková bariéra	57

9.1.2	Bydlení.....	57
9.1.3	Zaměstnání.....	58
9.1.4	Předsudky a rasismus.....	58
9.2	Informanti a kvalita života po migraci.....	59
	Závěr.....	60
	Seznam použité literatury a zdrojů.....	62

Úvod

Migrace je nedílnou součástí lidské existence. Ať už se jednalo o přirozené stěhování národů za potravou, přesun obyvatel z vesnic do měst, nebo o novodobou historii migračních vln. V současném globalizovaném světě je možnost celosvětové migrace stále více dostupnější než kdy dříve, a tak je vzájemný multikulturní střet jejich aktérů takřka nevyhnutelný. Z pohledu rezidenta střední Evropy žijeme ve společnosti, kde se vedle sebe snaží koexistovat nespočet různých etnických a sociokulturních skupin. Tento jev je navíc posílen o nedávné události jako jsou ekonomické a energetické krize nebo válka na Ukrajině. Státy, vlády, instituce a neziskové organizace zabývající se migrační politikou tak jsou nuceny bezodkladně hledat nové způsoby a možnosti integrace přistěhovalců do svých majoritních společností. K dispozici mají mnoho integračních nástrojů pro dosažení jistého konsensu, avšak otázkou je, jak vypadá taková reálná integrace jedince v nové zemi? Podařilo se mu naplnit všech pokynů integračních směrnic a cítí se tak být integrován? Byla jeho cesta k vysněnému novému životu bez překážek, nebo se setkal s barierami, které se mu jen ztěžka podařilo překonat?

Výše zmíněné otázky jsou jedním z mnoha impulsů, proč jsem si toto stále aktuální téma vybrala. Dalším důvodem je má vlastní zkušenost. Já a mí blízcí jsou cizí státní příslušníci. Osobně jsme měla možnost si projít migračním a integračním procesem České republiky, uvědomuji si náročnost odchodu z vlastní země, individuální bariéry a následné důsledky, které mohou mít vliv na kvalitu života v nové zemi. Na základě těchto důvodů je cílem práce se zabývat porovnáním individuálních zkušeností vybrané skupiny cizinců s migračními a integračními procesem a jaký dopad mohou mít na kvalitu jejich nového života.

Uvědomuji si, že toto téma je v rámci antropologické sféry značně probádané. Nicméně obohacení o emické pohledy a zkušenosti, které by mohly prohloubit danou problematiku, mít využití pro sociální služby podporující integraci cizinců a pomoc zlepšit kvalitu života cizinců v České republice, zejména v Královéhradeckém kraji, je z zcela legitimním a opodstatněným důvodem, proč toto téma dále rozvíjet.

1 Výzkumný problém a výzkumné otázky

Kapitola se zaměřuje na definici a vymezení výzkumného problému, představení výzkumných otázek a cíle samotné bakalářské práce. Následující kapitola metodologie, která tvoří nedílnou součást výzkumů, seznámí čtenáře s metodami, které během výzkumu byly využity, kdo tvořil skupinu informantů, a v neposlední řadě, jak se se získanými daty zacházelo.

1.1 Výzkumný problém

Pro mnoho cizinců, je migrace a procesy s ní spojené velmi náročným obdobím, ať už po psychické či finanční stránce. Jedná se nejen o ekonomicky nákladné, ale i stresující a emočně vypjaté období jedince. Etapa života, která může způsobit jak zadluženost, tak ale i problémy se zákony na lokální či státní úrovni, nýbrž i sociální izolovanost v nové zemi, a ztrátu kontaktů s rodinou a přáteli v zemi původu.

Integrace, která je tak úzce související s výše uvedenou migrací, má též důležitou roli v novém životě cizince. V cizineckých komunitách často dochází ke vzniku tzv. sociální bubliny, kdy se jedinci socializují pouze v rámci své menšiny, ale už nedochází k integraci s většinovou společností. Tyto sociální bubliny jsou prohlubovány především výraznými jazykovými bariérami a neznalostí kulturních reálií. Jedinec není schopen komunikovat s úřady, institucemi či navazovat vztahy s jeho blízkým okolím, najít si přijatelné bydlení a vyhovující kvalifikačně odpovídající práci. Při vzniklé situaci tak cizinec komunikuje výhradně jen se svými krajany a není motivován rozvíjet své jazykové schopnosti. Pro zařizování tlumočení se jedinec uchyluje k laickým prostředníkům¹ nebo vlastním bilingválním dětem, tzv. dětským tlumočnickům. Tím pádem se přestává angažovat v majoritní společnosti a dochází k izolaci, v některém případě i negativním až agresivním postojům vůči majoritě (Harris 1976: 96-114).

1.2 Výzkumné otázky

1. Jaké migrační strategie volí cizinci pro migraci do ČR?
2. Jaké nejčastější faktory k migraci vedly?
3. Jak probíhala integrace jednotlivce do společnosti?
4. S jakými nejčastějšími problémy se cizinec při integraci setkal?

¹ The translation done by bilinguals in everyday circumstances without special training for it (Harris 1976: 96-114)

1.3 Cíl práce

Hlavním cílem práce je porovnat na základě získaných dat migrační a integrační procesy cizinců do české společnosti a zjistit, jaký to může mít dopad na kvalitu jejich života.

1.4 Etika výzkumu

Pro výzkumníka v rámci sociálních věd je vždy klíčové pro účely práce nepoškodit své informanty. I přes silnou touhu získat co „nejpravdivější“ informace nesmíme zapomínat, za jakou cenu tyto informace dostaneme a jak s nimi můžeme naložit. Některá témata jsou více či méně citlivá, ale při jejich zveřejňování může dojít k poškození nejen informantů, ale i výzkumníka. Z těchto důvodů je ve výzkumu použita anonymizace zkoumaných informantů. Pro informanty, se vytvořil informovaný souhlas a byl vyžadován od všech zúčastněných informantů.

Autorka práce si je vědoma, že její etnická příslušnost a rodinné vazby s některými informanty mohou ovlivnit objektivnost a výsledek výzkumu, jelikož by informanti mohli nabýt dojmu, že s nimi výzkumník bude souhlasit, sympatizovat a dokonce i „přítakat“.

V otázce reciprocit je nutno uvést, že mezi výzkumníkem a zkoumanými je vzájemný vztah. V díle Markéty Vaňkové je proces výzkumu uváděn jako ovocný sad, do kterého si výzkumník chodí pro úrodu. V této podobě se jedná o jednostranný akt – získává jen výzkumník. V této práci je reciprocita zpracovaná jako vzájemný akt, jelikož pro „navrácení živin, zpět do sadu“ autor práce zvolil výpomoc v podobě překladatelských a tlumočnických služeb (Vaňková 2010: 9-10).

2 Metodologie

Kapitola se zaměřuje na představení vybrané metodologie, která byla použita během výzkumu dané bakalářské práce.

2.1 Sběr dat

Metodou pro sběr dat byla zvolena kvalitativní metoda s polostrukturovaným rozhovorem a autobiografická metoda. Způsob byl zvolen na základě její vhodnosti, jelikož může poskytnout více detailních informací o dané problematice. Tato metodika je schopna rozvinout téma nejen v rámci teorie, ale přímo zprostředkovat sociální realitu pomocí emické perspektivy (Novotná in Novotná, Špaček, Šťovíková 2019: 259-272).

Data byla získávána pomocí audiovizuální techniky, jako je kamera a diktafon. Výzkumná část práce probíhala od listopadu roku 2022 do března roku 2023. Forma sběru dat byla zvolena na základě finálního výstupu práce v podobě etnografického filmu. Rozhovory informantů pro účely etnografického filmu byly zaznamenávány pomocí kamery. Rozhovory s informanty pro účely samotné práce byly zaznamenávány na diktafon a následně přepsány.

Polostrukturovaný rozhovor byl zvolen z podobného důvodu. Poskytuje totiž informantům více prostoru pro vlastní vyjádření a formulaci odpovědí, možnost vzniku dalších podnětů k rozhovorů, ale i možnost si zachovat strukturu a rámec tématu. Tento typ rozhovoru byl vybrán nejen pro svou částečnou flexibilitu, ale i pro možnost dostatečného objasnění tématu a přesného vymezení vybraných otázek pro informátora. Faktor osobního setkání s informátorem pomáhá ke zvýšení důvěry. Mezi výzkumníkem a dotazovaným tak vzniká určité pouto, které má možnost zachytit větší množství kvalitnějších emických dat. (Zandlová in Novotná, Špaček, Šťovíková 2019: 321–323).

Autobiografická metoda byla zvolena z důvodů vlastní zkušenosti autorky práce s danou problematikou a příslušnosti k dané etnické menšině.

2.2 Zpracování dat

Pro zpracování získaných dat byly zvoleny dva způsoby, a to přepis s následnou analýzou odpovědí informantů a etnografický film. Jak již bylo výše zmíněno, rozhovory byly pořízeny audiovizuální formou.

Za účelem výzkumu byly rozhovory pořízené na diktafon, přepsány a následně analyzovány, redukovány pro potřebu komparace. To znamená, že z rozhovoru byly vyňaty informace odpovídající tématu kapitoly.

2.3 Etnografický film

Etnografický film byl jakožto metoda zvolena za nástroj sběru etnografických dat a následně jako prostředek jejich interpretace. Dle doc. Petráně je antropologický film definován „nejprve jako prostředek dokumentace, způsob sběru dat“, ale i jako interpretační a metodologický nástroj, jenž „umožňuje mnohost pohledu, zachycení neverbalizovatelného a jinak nepopsatelného“ (Petráň 2011: 63). Tato metoda sběru a zpracování dat je proto nejvíce vhodná pro zpracování daného tématu, jelikož je nejen schopna zachytit mluvené slovo informantů, ale i data, která nejdou vyjádřit pouze slovy. Jean Copans se přiklání k tvrzení M. H. Pialuta, který popisuje etnografický film jako „srovnané a sdílené pohledy umožňující etnologickému filmu, aby se přeměnil ve výrazový prostředek v kulturní auto-interpretaci“ (Pialut 1992: 65 in Copans 1996: 95). Daný etnografický film je k bakalářské práci nejen ve vztahu jako nástroj získávání a zpracování dat, ale také se vzájemně doplňují. Film je zaměřen na postupnou migraci rodiny z Ruské federace a její integraci do české společnosti. Jednotliví informanti popisují své zkušenosti jak s migračním, tak i s integračním procesem a úskalí se kterými se během těchto procesů setkali.

Film je chronologicky koncipován od prvního člena rodiny, který emigroval z, v té době ještě, SSSR do tehdejšího Československa a byl stavebním kamenem pro emigraci ostatních členů rodiny. Z tohoto důvodu jsou ostatní členové vyobrazení v chronologickém pořadí, ve kterém emigrovali. Film je též stylizován jako sborník vzpomínek informantů, využívá jejich osobních fotografií, které s příběhy úzce souvisejí. Po zveřejnění etnografický film poslouží pro informanty jako audiovizuální fotoalbum historie jejich migrace.

Mezi informanty etnografického filmu nefigurují dva členové rodiny. Jedná se o bývalého manžela informantky, který na základě svých osobních důvodů ve filmu vystupovat nechtěl, avšak v práci se o něm zmiňují v rámci informantů, kteří poskytli své zkušenosti prostřednictvím rozhovorů. Dalším členem rodiny je samotná autorka dané práce, jelikož její osobní zkušenosti s tématem práce, jsou písemně zaznamenány společně s ostatními informanty.

2.4 Výběr informantů

Pro realizaci daného výzkumu byla zvolena metoda účelového výběru a metody snowball. Tato metoda byla zvolena pro její vhodná kritéria korespondující s tématem práce, jelikož je schopna socio-demograficky vymezit informátory pohybující se v rámci dané problematiky.

Nejedná se o typické reprezentanty zmíněných zemí ani jejich kultury, nepodávají přímý obraz, jak se cizinci dané země v nové zemi chovají nebo projevují. Informanti pouze vyprávějí svou individuální zkušenost s problematikou, reprezentují svou relativní pravdu (Novotná 2019: 293-295).

Informanty lze kategorizovat do dvou skupin, a to na skupinu informantů figurujících pro psanou část bakalářské práce a skupinu, která figuruje v etnografickém audiovizuálním výstupu. Rozdělení informantů bylo vytvořené z důvodu obsahu filmu, jelikož v něm figurují pouze členové jedné rodiny. Pro účely práce budou však zahrnuty odpovědi obou skupin informantů.

Informátoři pocházejí z prostoru postsovětských zemí (Ruská federace, Ukrajina, Kazachstán, Moldavsko), v současnosti bydlí v Královeské kraji a na území České republiky se nacházejí déle než 5 let². Informátoři nebyli vybráni náhodně, jedná se o známé a blízké osoby autora.

Jednotliví informátoři byli seznámeni s účely práce a poskytli informovaný souhlas. Jejich jména v samotné práci jsou po celou dobu anonymizovaná za účelem ochrany jejich osobních údajů, soukromí a nepoškození těchto osob i po zveřejnění bakalářské práce. Informátoři v rámci psané části práce jsou evidováni systémem A, O, E, G, M, Š, V, a informátoři, kteří se účastnili etnografického filmu jsou evidováni na své přání křestním jménem.

² Jedná se o jednu z mnoha podmínek pro udělení trvalého pobytu v území ČR pro občany třetích. V tomto případě vyplývá, že informátor má v úmyslu se na daném území dlouhodobě usadit (Mvcr.cz 2022).

3 Úvod do problematiky migrace

Fenomén migrace, migrantů a cizokrajných přistěhovalců je stále velmi diskutované téma, ať už ve sféře vědecké, tak i sociálně-politické. Obzvláště populárním tématem se pak migrace jeví v oblasti mediální. Kvůli neustále narůstajícímu počtu nových cizinců v České republice (ke 30. červnu 2022 je registrováno až 1 053 568 osob³), se stává terčem dezinformační války, populismu a volebních kampaní. (Mvcr.cz 2022). Z poznatků mezinárodní konference na Pražském hradě 2002 vyplývá, že „Češi nemají problém sdílet sousedství s cizinci pocházejícími z blízkého kulturního okruhu ani s cizinci „západními“, ačkoli jejich kultury, jazyky a životní styl jsou někdy odlišné a jsou zdrojem nejistoty, opatrnosti a xenofobie“ (Gabal a kol. 2002: 22-23). Lze tedy konstatovat, že nejistoty v rámci migrace a přistěhovalců pramení z mezikulturních rozdílů, xenofobie a strachu z nepřizpůsobivých cizinců.

I dnes je migrace pro laickou veřejnost zobrazovaná jako jakýsi novodobý strašák, který se opírá o výše uvedená témata. Avšak společenské vědy už dávno konstatovaly že se jedná pro lidskou historii o vždy přítomný a přirozený fenomén, který zasahuje do veškerého společenského dění po celou dobu jeho existence. Vždyť první lidská migrace započala zhruba před 200 000 lety a směřovala z oblasti Východoafrického riftu do celého světa a změnila osud lidské populace k nerozeznání (Cohen 2019: 12-13).

Následující kapitola definuje migraci jako fenomén sám, její dělení a dopady na státy. V neposlední řadě kapitola představí historii migrace mezi Českou republikou a postsovětskými zeměmi.

3.1 Definice migrace

Zdeněk Uherek definuje migraci hned několika způsoby, a to jako pojem stěhování pohybem člověka za účelem změny místa pobytu. Dále na ni pohlíží jako na spouštěč mechanismu dějů a důsledků, jak pro místo/zemi původu tak i pro místo/zemi novou, tedy cílovou. Avšak každý lidský pohyb není automaticky považován za migraci. Krátkodobé návštěvy nebo každodenní dojíždění za prací se jako migrace nedefinuje, a to ani v případě, že dojíždění probíhá přes státní hranici (Uherek in Uherek a kol. 2016: 7-8).

³ Data pocházejí z čtvrtletní o situaci migrace. Zpráva zahrnuje jak migranty legální, tak i nelegální (MVČR.cz 2022).

Existuje mnoho teorií migrace, avšak pro tuto práci byla zvolena teorie Push a Pull faktorů, jelikož se práce s informátory převážně zabývá důvody, proč opustili svou zemi původu a z jakých důvodů si vybrali zemi hostitelskou.

Teorie Push a Pull faktoru je konceptualizace, která se snaží především zaměřit na důvody migrace, jelikož pokud jsou známy tyto důvody, lze následně předpokládat odkud a kam budou lidé migrovat (Uherek in Uherek a kol. 2016: 33). Push a Pull faktory lze definovat jako přitažlivé (Pull) a odpudivé (Push) síly, které mohou mít na jedince při rozhodování určitý vliv různé intenzity. Za Push faktory lze považovat například: ekonomická krize státu, politický systém, válečný konflikt, nedostatečná lékařská péče. Oproti tomu Pull faktory jsou například: vzdělání, lepší pracovní uplatnění a podmínky, ekonomiku prosperující země, partnerské a rodinné vztahy (Bogue 1961: 114).

Teorií se zabýval i Everetta S. Lee, který faktory konkretizuje takto:

- 1) Faktory spojené s místem původů;
- 2) Faktory spojené s cílovou destinací
- 3) Překážky
- 4) Osobní faktory

Faktory 1) a 2) mohou být trojího druhu:

- a) pozitivní fixují a přitahují jedince;
- b) negativní jedince vypuzují, odrazují je setrvat;
- c) neutrální, jež na migraci jedince nemají vliv

Faktory 3) a 4) jsou důležité svou mírou. Čím větší je překážka, jedinec je více vypuzován ze země původu a tím větší musí být pozitivní faktory země nové. Osobní faktory jsou pro jedince individuální – někteří k migraci potřebují více podmětů a jiní méně. Důležité je ale zmínit, že tato teorie platí pro usedlé obyvatelstvo, pro kočovná pohybující se etnika není vhodná (Lee 1966: 47-57 in Uherek a kol. 2016: 33-34).

3.2 Dělení migrace

Migraci jako takovou je možné chápat jako změnu trvalého pobytu. Lze ji dělit z několika pohledů. Územní klasifikace nám dělí migraci na vnitřní a mezinárodní, legislativní na legální a nelegální a dále je také možné migraci dělit z pohledu času.

případě dělení územního celku:

Při vnitřní migraci, dochází ke změně trvalého pobytu v rámci jednoho státu. Tedy občan daného státu nepřekračuje hranice vlastního státu a pouze migruje z jedné obce do druhé nebo z jednoho kraje do jiného. V případě mezinárodní migrace se jedná o změnu pobytu za hranicemi států, tj. občan jednoho státu se přestěhuje do jiné země (Obruča 2019).

Dělení v rámci legislativy:

Dále migraci dělíme z pohledu zákona, a to na legální a nelegální. Toto dělení spočívá v legislativní úpravě České republiky. Legální migrace je Ministerstvem vnitra definovaná jako státem řízený proces, tj. kontrolované přistěhovalectví. Reguluje ji pomocí vízové praxe a pobytových opatření. Nelegální migrace je oproti tomu definována jako nekontrolovaná migrace, tj. migrace bez kontroly a řízení ze strany cílových zemí. Migranti v tomto případě tak do České republiky vstupují bez řádného vízového a pobytového oprávnění (MVČR.cz 2023).

Dělení z hlediska časového:

Časové hledisko nám udává parametr, dobu, po kterou se cizinec rozhodl emigrovat. Trvalá, neboli dlouhodobá migrace, označuje cizince, který opustil svou zemi po dobu přesahující 1 rok od data jeho odchodu. Dočasná migrace definuje migranta, který svou zemi původu opustil v časovém období od 3 měsíců do 1 roku a následně se vrátil zpět. Krátkodobá migrace je specifická pro migranta, jenž svou zemi opustil na čas ne delší než 3 měsíce. Specifickým druhem migrace je pak migrace kyvadlová nebo sezónní. Kyvadlová označuje pravidelnou migraci na delší dobu související například s prací nebo studiem. Sezónní migrace jsou specifické pro pohyb lidí za konkrétními účely, například sklizeň (Troyanskaya 2015: 358).

3.3 Typy migrací

Migrace má i svou typizaci. Její kompletací se zabýval W. Petersen ve své práci *General Typology of Migration*. Migraci W. Petersen rozdělil do 5 typů.

První typ migrace se nazývá primitivní. Lze ji také nazývat ekologickou, jelikož se váže na jedince, kteří migrovali na základě nevyhovujících přírodních podmínek. Tento typ byl typický hlavně v předindustriálním období, dnes se však též objevuje, a v nedaleké budoucnosti bude velmi aktuální. Příčinou je neustálé zvyšování se hladiny moří (a následná migrace blíže do vnitrozemí) a oteplování planety.

Dalším typem je násilná nebo vynucená migrace. Je definovaná náhlým, násilným a nedobrovolným přesunem, deportací lidí na jiné místo. Opomene-li migraci obětí nacistického režimu, nejnovějším přírůstkem do této kategorie jsou ukrajinští uprchlíci během válečného konfliktu na Ukrajině z roku 2022. Opakem k migraci násilné je migrace dobrovolná. Jedná se o migraci jedince nebo skupiny obyvatelstva, která migrovala z vlastního rozhodnutí. Jako příklad lze uvést migraci pracovní nebo migraci v rámci mezikulturního manželství (Peterson 1958: 256-266 in Uherek *et al.* 2016: 36-37).

3.4 Dopady migrace

Již Uherek vysvětluje, že samotná migrace není jen určitý pohyb obyvatel, ale jedná se i určitý spouštěcí mechanismus důsledků, a to jak pro zemi původů, tak i pro zemi novou. Tato práce je celkově zaměřena na migraci mezistátní, proto i v ní zmíněné dopady platí pouze v rámci migrace vnější. Podobným způsobem reaguje ve své publikaci i Baršová, kdy potvrzuje existenci dopadů migrace. Pro jejich zkoumání doporučuje „na dopady migrace nahlížet hned z několika stran, a to ze strany hostitelského a vysílajícího státu“ (Baršová, A., P. Barša 2005: 267).

Můžeme tedy říct, že tak jak jedna země získává, druhá ztrácí. Proto se následující podkapitola bude věnovat hlavním důsledkům migrace v zemi původu a zemi hostitelské (Uherek in Uherek *et al.* 2016: 7-8).

Negativní dopady migrace

V rámci země původu migranta je nejvýraznějším negativním dopadem tzv. odliv mozků. Sociologický slovník nám tento termín definuje jako ztrátu a úbytek intelektuální, vzdělané vrstvy společnosti (Čermák 2020). Vzdělaní lidé tak opouštějí svou zemi za vidinou lepších životních podmínek a pracovního ohodnocení.

Mnoho studentů, kteří emigrují za vzděláním, se do své rodné země už nevrátí. Tento jev byl prvně zaznamenán po 2. světové válce, kdy mnoho britských odborníků odešlo do USA. Dnes se odliv mozků objevuje v zemích tzv. třetího světa. Odliv mozků má zásadní negativní vliv na hospodářství země a její národní rozvoj. Podobným jevem, který má daleko větší význam, je odchod kvalifikované pracovní síly. Pracovníci odchází za lepším pracovním ohodnocením, než by dostali za stejnou kvalifikaci v dané profesi ve své zemi původu. Typickým příkladem je odchod zdravotníků a zdravotního personálu, který může způsobit jeho nedostatek ve vysílající zemi (E-knihovna Mendelu 2017).

Dalším negativním dopadem migrace je zneužívání cizinců a špatné životní podmínky s tím spojené. Mnoho cizinců zastává práce, jež jsou špatně finančně ohodnocené z pohledu hostitelské země, často se navíc jedná o nelegální práci na černo. Tito migranti často žijí až v nehumánních podmínkách. Cizinec se tím pádem nachází na hranici chudoby a na hranici celkového legálního přebývání na území hostitelské země.

V neposlední řadě je potřeba také určit negativní dopad na společnost hostitelské země. Zvýšená migrace společně s nezaměstnaností dané země může vyvolávat negativní nálady ve společnosti. Takové postoje mohou společnost i rozdělovat. Událo se tak v České republice nejen v roce 2015. Průzkum uveřejnil Deník.cz, kdy přibližně 70 % Čechů odmítalo migranty ze Sýrie a Afriky (Deník.cz 2015). Podobná situace nastala i při podpoře Ukrajiny v rámci války na Ukrajině v roce 2022 až nyní. Na počátku Češi ukrajinské uprchlíky vítali a pomáhali jim, avšak v nedávné době se někteří začali stavět k pomoci negativně. Tato situace nastala společně s energetickou krizí a vysokou inflací v zemi (iDnes.cz 2022). Otázka uprchlíků z Ukrajiny, a válka na Ukrajině, se tak stává jakýmsi obětním beránkem všech negativních událostí ve společnosti, která se rozděluje na dva tábory, z nichž jeden se vyznačuje pořádáním demonstrací s hesly, proti již zmíněné pomoci (Aktuálně.cz 2022).

Pozitivní dopady migrace

Stejně jako měla migrace negativní vliv jak na zemi původu, tak i na zemi hostitelskou, při pozitivních dopadech migrace tomu není jinak. V rámci země původu se jedná o příliv financí, jelikož mnoho cizinců pracujících v zemi hostitelské, odesílá část svých vydělaných peněz zpět domů. Tím se peníze v zemi původu zdají a přispějí tak ke státnímu rozpočtu země původu. Dále v zemi původu můžeme vidět pozitivní dopad migrace v podobě příležitosti pro dané obyvatelstvo.

Trh práce země původu může být přetížený, a tak může způsobovat nezaměstnanost, kterou někteří jedinci řeší právě pomocí emigrace na základě pracovních víz (E-knihovna Mendelu 2017).

Pro hostitelskou zemi lze také uvést několik pozitivních dopadů migrace. Jedním z nich je celkové kulturní obohacení v rámci globalizace a multikulturalismu. Příkladem mohou být migranti pracující v oblasti integrace cizinců a oblasti školství a jazykových center. Dále je nutné uvést i příliv pracovní síly, která je ochotna obsadit pracovní pozice, které občané z hostitelské země nemohou či nechtějí vykonávat (E-knihovna Mendelu 2017). Tyto práce jsou v České republice uvedené v registru Ministerstva práce a sociálních věcí.

Jedná se o místa přímo vyhrazená cizincům, volné pracovní pozice, o které dlouhodobě neměli občané hostitelské země zájem ((MPSV.cz 2023). Tímto lze bezpečně vyvrátit oblíbené téma médií, politiků a dezinformačních webů „migranti nám kradou práci“ (CNN.iPrima.cz 2022).

4 Status cizinců v České republice

Právní postavení cizinců podléhá převážně vnitrostátnímu právu. V České republice se jedná o zákon č. 4 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky. Avšak danou problematiku ovlivňují i další normy, a to normy mezinárodního práva, normy Evropské unie a smlouvy mezi konkrétními zeměmi. Tyto zákony a normy především určují podmínky vstupu, pobytu a odchodu cizince v dané zemi (Honusková 2006: 132-133).

Státy, které nejsou zemí původu cizince, nemají povinnost vpustit cizince na své území. Obvykle si státy v rámci mezinárodní migrace stanoví podmínky, které vstup podmiňují. Tyto podmínky jsou často uvedené, v již zmíněných, dvou a vícestranných smlouvách mezi státem, který cizince vysílá a státem, který cizince přijímá. Některé smlouvy vstup zjednodušují, příkladem pak mohou být smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskem. (Honusková 2006: 133).

V případě, kdy cizinec získá oprávnění vstupu na území, obvykle se jedná o povolení krátkodobé (turistická víza), dlouhodobé (pracovní vízum, podnikání) anebo přesídlení natrvalo, naturalizuje se a posléze může za jistých podmínek nabýt státního občanství. Podmínky nabytí státního občanství podmiňuje právní řád země. Česká republika do roku 2014 neumožňovala vlastnění dvojího občanství. Situace se však změnila 1. ledna 2014, kdy vyšel Zákon o státním občanství České republiky. Ten nahradil předešlý zákon, a především umožňuje cizincům být nejen občanem České republiky, ale zároveň i občanem jiného státu (Ministerstvo vnitra.cz 2013).

4.1 Kategorizace cizinců

Odbor migrační a azylové politiky ČR rozlišuje dva typy cizinců. Cizinci, kteří jsou občané EU nebo rodinnými příslušníky občanů EU a cizinci, kteří jsou občané třetích zemí (Ministerstvo vnitra 2021).

Dále se podkapitola a kapitola samotná bude zaměřovat na skupinu cizinců, tzv. občany třetích zemí. Do této kategorie obvykle spadají občané postsovětských zemí. Kategorie se tedy přímo týká informantů dané bakalářské práce.

Cizinci třetích zemí jsou definováni jako občané, kteří nejsou občany EU ani rodinnými příslušníky občanů EU. Avšak zároveň nejsou ani občany těchto států: Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska (Ministerstvo vnitra 2021).

Cizinci se dělí i na základě humanitární ochrany. Jsou jimi žadatelé o azyl a doplňkovou ochranu, či cizinci, kteří v ČR pobývají v rámci dočasné ochrany – strpení na území. Toto poslední dělení je zvláště aktuální, jelikož se přímo týká trvajících konfliktů na Ukrajině (Centrum cizinců.cz 2022). Dočasná ochrana se vydává na základě rozhodnutí Rady Evropské unie při silném návalu migrantů, uprchlíků, a to například na základě živelné pohromy, narušování lidských práv, nebo v tomto případě ozbrojeném konfliktu (Český statistický úřad 2021).

4.2 Typy pobytových oprávnění

Cizinci třetích zemí se mohou na území nacházet především na základě platného cestovního dokladu. V rámci délky pobytu se tito migranti nachází v České republice buď přechodně (krátkodobý pobyt, dlouhodobý pobyt) nebo trvale (trvalý pobyt, občanství). Dále existují i specifické pobyty, jako je například žádost o azyl, doplňková ochrana nebo režim dočasné ochrany (Honusková 2006: 134-140).

4.2.1 Přechodný pobyt

Migranti se v rámci krátkodobého pobytu mohou nacházet na území jak ve vízovém styku, tak i bez vízového styku. Bezvízový režim je podmíněn právním předpisem Evropských společenství – nařízení Rady (ES) č. 539/2001. Nařízení stanovuje seznam zemí, jejichž občané se na území mohou pohybovat bez krátkodobého víza, například při turistice. Dále je bezvízový režim podpořen nařízením vlády č. 215/2017 Sb., o stanovení výjimek z vízové povinnosti a z osvobození od vízové povinnosti. Toto nařízení se především vztahuje na výdělečnou činnost. Krátkodobé pobyty jsou obecně chronologicky kategorizovány na víza do 90 dnů a nad 90 dnů (Český statistický úřad 2021).

Do skupiny víz do 90 dnů patří víza, která slouží k průjezdu ČR nebo rekreaci. Spadají sem víza: průjezdní vízum, letištní vízum, turistické vízum. Víza nad 90 dnů se taktéž nazývají dlouhodobá a lze je prodloužit až do jednoho roku. Platnost a prodloužení těchto víz jsou však závislá na podmínkách a účelu, pro které se vydávají. Pokud těchto účelů cizinec pozbude, pozbude i víza. V této kategorii nalezneme víza pro studium, podnikání nebo sloučení s rodinou. Pokud však dlouhodobé vízům trvá a cizinec hodlá na území stále setrvat, je mu udělen dlouhodobý pobyt. Režim dlouhodobého pobytu poskytuje cizinci větší jistotu setrvání na území a výhodu změny účelu pobytu, který u víz nebyl možný. Avšak pokud účel byl ztracen (například ztráta zaměstnání), je ztracen i dlouhodobý pobyt (Honusková 2006: 137).

4.2.2 Trvalý pobyt

Trvalého pobytu na území České republiky může cizinec na dlouhodobém pobytu získat obecně po nepřetržitých 5 letech strávených na území. Cizinec není povinen o pobyt žádat, avšak pokud o něj zažádá a splní povinné podmínky, stát je povinen mu ho vydat. Zažádat lze i po 4 letech pobytu, a to v případě, pokud došlo u cizince ke skončení řízení nebo o udělení mezinárodní ochrany. Zvláštním režimem je i udělení trvalého pobyt nehledě na předchozí délku pobytu.

Do této skupiny obvykle spadají žadatelé, kteří žádají z humanitárních důvodů a nezletilé/zletilé nezaopatřené děti cizinců s trvalým pobytem. Trvalý pobyt se následně neprodlužuje a zároveň je jeho vlastníkovu udělen status dlouhodobě pobývacího residenta Evropského společenství (Český statistický úřad 2021).

5 Historie migrační politiky České republiky

Mezinárodní migraci v České republice ovlivnily především politické změny v roce 1989. Jednalo se o pád „železné opony“ nebo rozpad SSSR v roce 1991 (Drbohlav a kol 2010: 31).

Česká republika byla tak v období devadesátých let minulého století v oblasti migrace a migrační politiky vcelku liberální. Získávání pobytových opatření, víz nebo dokonce občanství bylo v porovnání s dnešní dobou mnohem jednodušší (Antropoweb 2007).

Například informátor Vladimír z Ruska, který hovoří v etnografickém filmu tuto situaci popisuje takto: *„Jeden můj kamarád řekl, že jeho kamarád shání muzikanty do vojenského orchestru. Tak jsem podepsal kontrakt a odjel do Čech“* (Vladimír 0:09 – 0:43 min). Později také říká: *„Seznámil jsem se s úředníkem ve státním cirkusovém svazu, on mi udělal také pracovní pozvání a já odjel do Česka na trvalo v roce 1992“* (Vladimír 2:33-2:53 min). Tehdy, stačilo mít pracovní smlouvu, pracovní pozvání a na jejich základě tak vznikla možnost odcestovat – bez vyřizování víz. Dále informátor popisuje získávání občanství: *„Žil jsem tady 5 let a potom napsal žádost o příslib o občanství. To občanství jsem dostal a od té doby žiju v Čechách“* (Vladimír 5:36 5:52 min). Informátor tak nemusel procházet celým vývojem pobytových opatření, které jsou dnes časově mnohem náročnější a nemusel skládat povinné zkoušky.

Podobně reaguje i informátor A. z Kazachstánu. Informátor společně s jeho rodinou emigroval z Kazachstánu do České republiky, brzy po rozpadu SSSR, v roce 1997. Emigrovali za podpory programu Ministerstva vnitra ČR a organizace Člověk v tísni. Migraci popisuje takto: *„Někdy v srpnu 1995 jsme dostali povolení ke vstupu do ČR, no a na tomto základě jsme pak získali jak zahraniční pas, tak i vízum“*. Po uplynutí 5 let informátor a jeho rodina žádali o občanství. Situaci popisuje takto: *„Po pěti letech pobytu v ČR jsme požádali o občanství, dostali souhlas, ale s podmínkou vzdání se občanství Kazachstánu. Kazachstán za opuštění požadoval 500 USD na osobu. Zkusili jsme se obrátit na českou stranu s žádostí o vydání občanství bez podmínek, ale zamítli nám to. Museli jsme teda zaplatit kompenzaci kazašské straně. Pro nás v té době to bylo hrozně moc peněz. Kurz dolaru byl 36 Kč za 1 dolar, s měsíčním platem 7000 Kč). No ale tím to nekončilo, následovalo 5000 Kč na dospělé osobu za občanství. Skoro nás to zadlužilo. Takto vysoké náklady nám velmi zkomplikovaly život“*.

Lze tedy konstatovat, že jak informátor Vladimír, tak i informátor A. získali občanství v mnohem kratším intervalu, avšak na úkor zřeknutí se občanství země původů.

Po rozpadu komunistického bloku se v průměru do České republiky přistěhovalo až 10 tisíc cizinců, přičemž přibližně polovina z nich představovala migranty s českým občanstvím. Do tohoto období patří již zmínění informátoři Vladimír a A. (Drbohlav a kol. 2010: 33).

Největší změna nastává v roce 1999, kdy v platnost vstupuje nový zákon 326/1999 Zákon o pobytu cizinců a pobytu na území ČR. Zákon tak oproti liberální minulosti je více restriktivní v oblasti podmínek víz a pobytu, a je také byrokraticky mnohem náročnější. Jedná se o reakci státu na zvyšující se migrační vlnu a zneužívání žádostí o azyl (Antropowebz 2007). Dále migrační politika zpřísnila své normy po vstupu České republiky do Evropské unie, a to v roce 2004 (Drbohlav a kol. 2007: 33). V neposlední řadě byl tento zákon novelizován v roce 2021 zákonem č. 274/2021 Sb. (Zákony pro lidi.cz 2021)

Zmíněné období popisuje informátorka Elena z Ruska. V etnografickém filmu popisuje svou první migraci do Čech v roce 1998: *„Poprvé jsme jeli do Čech v naději, že tam budeme bydlet, v roce 1998. Bylo to v srpnu, mí rodiče tehdy koupili dům, ve kterém bydlíme dodnes“* (Elena 13:08 -13:16 min). Dále také při rozhovoru vzpomínala, jak migrovali v roce 2002. Svou cestu tehdy započala se svou čtyřletou dcerou, a to na základě pobytového opatření – sloučení s rodinou. Toto opatření získala díky jejímu manželovi, který se v té době již v České republice nacházel a zároveň i pracoval ve firmě Eleniných rodičů.

Obdobně reaguje i informátorka O. z Ukrajiny. Ta během rozhovoru popsala svou migraci takto: *„K emigraci mě vedla příležitost, ke které jsem se dostala přes své známé. Dostala jsem nabídku pracovat v ZUŠ v ČR. Jela jsem na rok, a to na pracovní vízum. Přibližně po 4 měsících jsem chtěla přivést do ČR i svého syna, a to díky sloučení s rodinou. Bylo mu v té době 6 let. Proces získání víz byl dlouhý asi 6 měsíců a hlavně náročný, jak pro mě, tak i pro syna“*.

Ve výše popsaném lze zpozorovat jisté podobnosti, a to nejen v období, ve kterém obě ženy migrovaly ale také v oblasti legislativy. Obě dvě se na území ČR pohybovaly v rámci pracovního víza, které prodlužovaly a jejich děti se zde nacházely díky režimu sloučení s rodinou. Dále také v rozhovorech zmiňují své negativní zkušenosti s byrokracií a dlouhými čekacími lhůtami.

V neposlední řadě, jsou jejich osudy podobné i v současnosti, kdy informátorka O. získává České občanství po dlouholetém trvalém pobytu, a to po uzavření sňatku s občanem ČR. Občanství získává i její syn. Oproti předchozím informátorům Vladimírovi a A. se informátorka O. a její syn ukrajinského občanství zříkat nemuseli.

Informátorka Elena a její dcera se také dlouhodobě na území pohybují v rámci trvalého pobytu a v roce 2022 obě žádají o české občanství. Elena musela doplňkově skládat povinné zkoušky, dcera nikoli – maturovala z českého jazyka, a tak se jí zkoušky z jazyka a českých realit netýkají. Avšak Elena a její dcera zatím občanství nedostaly, stále čekají a nachází se ve správním řízení. V případě jeho získání si i ony smějí své ruské občanství ponechat.

5.1 Migrace cizinců postsovětských zemí v Královehradeckém kraji

Tato podkapitola se věnuje, jak název napovídá, především cizincům postsovětských zemí, a to se zaměřením na Královehradecký kraj. Podkapitolu zařazují i pro bližší seznámení čitatele s informanty. Jedná se o kapitolu zaměřenou na historii SSSR. V závěru se podkapitola zabývá statistickými údaji – cizinci v číslech.

5.1.1 Vznik a zánik SSSR

Sovětský svaz, jinak také nazývaný zkratkou SSSR čili Svaz sovětských socialistických republik, vznikl v roce 1922 a to po bolševické revoluci v roce 1917. Svaz tvořilo tzv. 15 svazových republik a to: Arménská, Ázerbájdžánská, Běloruská, Estonská, Gruzínská, Kazašská, Kirgizská, Litevská, Lotyšská, Moldavská, Ruská (RSFSR), Tádžická, Turkménská, Ukrajinská a Uzbeká. Politický systém SSSR byl založen na neustálém politickém a vojenském dozoru a státní kontrole všech jejich občanů. Strach z represí a dopadu při neposlušnosti prostupoval celou společností. Objevovala se i období, kdy tento režim svá nařízení plošně rozvolňoval, avšak záhy je zase zpříšňoval. Vše zakončila ekonomická krize v druhé polovině 80. let, která vyústila v politické reformy a následný rozpad Sovětského svazu. Rozpad a konečný zánik nastal na konci roku 1991 (iBadatelna.cz 2023).

Informátorka O. z Ukrajiny v rozhovoru na téma rozpad SSSR a jeho dopad vzpomíná takto: *„Před emigrací situace v Ukrajině byla nestabilní, země byla mladá, 11 let po vyhlášení samostatnosti, a procházela různými krizemi. Situace na pracovním trhu byla těžká, ekonomika nefungovala jako dříve. Platy byly nízké. Bylo to období hledání a zároveň naděje.*

Ukrajinské lidi byli hrdí na svou samostatnost a země pomalu směřovala k Evropským ideálům. Ovšem části obyvatel Ukrajiny se stýskalo po Sovětském svazu, kde byli jisté jistoty dané“. Dále zmiňuje, že byla nucena pracovat ve vícero zaměstnáních, aby byla schopna svou rodinu uživit.

Informátorka Olga, která se účastnila natáčení etnografického filmu na toto období vzpomíná také. Emigrovala na jaře 1995, tj. necelé 4 roky po rozpadu. Město, ve kterém žila před rozpadem popisuje jako kulturně a průmyslově prosperující – „*Žilo to tam*“ (Olga 3:30 min). Avšak období po rozpadu popisuje takto: „*Ale přišla jiná doba, změnila se vláda, nastala demokracie. Pracovních míst bylo čím dál méně. V práci se to začínalo zhoršovat, přestaly se vyplácet výplaty zaměstnancům, důchod se platil jednou za půl rok*“ (Olga 3:35-4:25 min). Po své první cestě do České republiky obě země následně porovnává: „*Tady v Čechách se mi zalíbilo. Byl tady klid, klidní lidé, všude pořádek. Nebylo to jako v Rusku, kde byly už stávký, nepořádky. Situace v Rusku byla hodně napjatá.*“ (Olga 8:40 – 9:00 min).

Taktéž i informátorka Elena na období po rozpadu vzpomíná: „*V době prvních let založení naší rodiny jsme se setkali s nejtěžším obdobím pro Rusko za uplynulých 30 let. Když jsem pracovala, výplatu nám neplatili. Místo toho dávali potraviny. Mimochodem první výplatu jsem dostala 4 měsíce od nástupu. Bylo jasné, že v jakémkoli případě se bez protekce člověk nikam nedostane.*“ (Elena 11:45-13:00min).

Dle výpovědi informátorů lze konstatovat, že výrazné geopolitické změny mají značný vliv na život jedince. V daných případech fungovaly jako push faktory a vedly k migracím do jiných zemí.

5.1.2 Cizinci postsovětských zemí v Královéhradeckém kraji v číslech

Migrace cizinců do České republiky od roku 1993 pozitivně rostla. Celkový počet všech cizinců v roce 1993 činil 77 142 jedinců, k roku 2021 vzrostl na 668 238 cizinců. Tato data pocházejí z roku 2021, kdy proběhlo poslední sčítání lidu. Ze zemí bývalého SSSR, mimo země, které jsou nyní součástí Evropské unie, tedy z Arménie, Ázerbájdžánu, Běloruska, Gruzie, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Moldavska, Ruska, Tádžikistánu, Turkmenistánu, Ukrajiny a Uzbekistán, se v České republice nejvíce nachází: Ukrajinců 182 000, Rusů 45 488, Kazachstánců 7 971, Bělorusů 7 825, Moldavanů 6 683, Uzbeků 2 687, Arménů 1 995, Ázerbájdžánců 1 627, Gruzínců 1 538 a Kyrgyzů 1 308 (Ministerstvo vnitra 2021).

Avšak válečný konflikt na Ukrajině, který započal 24. února 2022, způsobil silnou migrační vlnu válečných běženců z Ukrajiny. K 15. březnu 2023 na území České republiky tak přibylo celkově až 359 tisíc Ukrajinců žádajících o dočasné strpení na území ČR (Juna, Mahdalová 2023).

Statistické údaje nám také mohou poskytnout i mnohem užší údaje, tj. zaměřit se přímo na jednotlivé regiony a kraje. Celkový počet cizinců v roce 2021 v Královéhradeckém kraji činil 18 626 jedinců (Český statistický úřad 2021). Avšak v posledních letech jsou uváděny pouze vybrané skupiny cizinců – ti, kteří jsou zde v největším početním zastoupení. Ze seznamu postsovětských zemí tak zde, v Královéhradeckém kraji, nalezneme pouze Ukrajince (7 106), a Rusy (352). Jak již bylo referováno výše, válka na Ukrajině statistické údaje, co se týče počtu osob Ukrajinského občanství v ČR, pozměnila. Poslední údaje (k 15. březnu 2023) tak činí pro Královéhradecký kraj 20 248 žadatelů o dočasné strpení na území (Ministerstvo vnitra 2023).

6 Komparace vybraných migračních zkušeností informátorů

Tato kapitola se zabývá komparací zkušeností informátorů s migračním procesem. Migrační proces je dělen do kategorií: doba před emigrací, důvody k migraci, způsob migrace a pobytový status během migrace, pobytový status v současnosti. Tyto kategorie jsou pro všechny respondenty stejné. Tímto způsobem pak lze jednotlivé zkušenosti vzájemně porovnat.

6.1 Informátorka O.

Informátorka O. je žena a pochází z Ukrajiny. V České republice žije přes 20 let. Pracuje jako učitelka klavíru a zástupkyně ředitele hudební školy.

6.1.1 Doba před emigrací

Jak již informátorka v předchozí kapitole popisovala, země jejího původu byla mladá, 11 let po vyhlášení samostatnosti. I když bojovala s ekonomickou krizí, společnost se snažila směřovat k evropským ideálům. Společnost se dělila na dva tábory, kdy mladá generace v sobě pěstovala ukrajinského ducha, starší generaci se stýskalo po Sovětskému svazu.

I přesto, že informátorka byla vzdělaná, pro uživení své rodiny musela pracovat ve dvou zaměstnáních. Situaci popisuje takto: „*Vystudovala jsem konzervatoř a univerzitu. Díky svému vzdělání jsem měla dobré zaměstnání: učitelka hry na klavír v hudební škole a učitelka dějin umění na konzervatoři. Abychom se však uživili, musela jsem mít víc zaměstnání ve školství.*“

6.1.2 Důvody k migraci

Důvody, které vedly O. k emigraci, byly převážně ekonomického a osobního charakteru. Od svých známých se dostala k pracovní příležitosti v zahraničí, kdy bylo pro ni přímo připraveno jak pracovní místo, tak i byt. Vysvětluje: „*Rozhodnutí odjet do Čech bylo částečně ze zvědavosti. Chtěla jsem poznávat jiné kultury, měla jsem možnost získat nové zkušenosti. No a taky i z těch z ekonomických. Mohla jsem jet pracovat ve svém oboru, dost to motivovalo. Nejela bych pracovat v jiném oboru. Předem jsem měla domluvenou práci a ubytování.*“

6.1.3 Způsob migrace a pobytový status během migrace

Dle výpovědi informantky do Čech odjela na pracovní víza, a to po dobu jednoho roku. Následně si po 4 měsících přivezla i syna, a to na vízum sloučení s rodinou: „*Předem jsem měla pracovní a nájemní smlouvy (služební byt). Po 4 měsících chtěla jsem přivést do Čech i svého syna, tehdy mu myslím bylo 6 let. Proces získání víz byl dlouhý a náročný jak pro mě, tak i pro syna. Trvalo to asi 6 měsíců.*“

Cestovala jsem autobusem. Přechody přes hranici byly pro mě vždy psychicky velmi náročné. Nebrala jsem svou cestu jako něco, co se nedá změnit. Jela jsem na nějaký čas, a to získat zkušenosti, vydělat peníze, no a tam se uvidí. Hodně jsem se těšila.“

6.1.4 Pobytový status v současnosti

V současné době v České republice O. žije už přes dvacet let, během kterých se tu znovu provdala a narodila se jí i dcera. Z pracovního víza přešla na dlouhodobý pobyt, trvalý a po provdání získala i české občanství, ale zároveň si ponechala ukrajinské. Momentálně ji v rámci migrace trápí otázka jejich rodičů v důchodovém věku. Oba dva se zde nacházejí v režimu dočasné ochrany. Obává se, že po skončení války na Ukrajině, budou muset Českou republiku opustit. Bojí se, jak to zvládnou.

6.2 Informátor M.

Informátor M. je mladý muž, syn informátorky O. Období, před emigrací si moc nepamatuje, jelikož Ukrajinu opouštěl v předškolním věku. Své vzpomínky popisuje takto: *„Tak to fakt netuším. Když jsem opouštěl Ukrajinu, bylo mi 6-7 let a nevnímал jsem ekonomickou a politickou situaci.“*

6.2.1 Doba před emigrací

Jak již bylo referováno výše, informant si dobu před emigrací tolik nevybavuje, vybavuje si spíš infrastrukturu prostředí: *„Nevnímал jsem tenkrát nějaké velké rozdíly. Jediný, co mě tenkrát hodně bilo do očí byla čistota a stav na ulicích tady oproti Ukrajině. V té době bylo běžné, že na ulici se válelo spoustu odpadků a běhalo hodně psů, kteří neměli domov. Bylo to tam běžné. Tady bylo všude čisto, žádní psi a nemyslím si, že by to bylo tím, že bych se přestěhoval z velkého města v Ukrajině do malého města v ČR. Hradec Králové byl stejně čistý jako Rtyně v Podkrkonoší.“*

6.2.2 Důvody k migraci

Informant se přistěhoval za svou matkou, tedy se nejednalo přímo o jeho rozhodnutí, avšak nebylo to ani proti jeho vůli. Zmiňuje především důvody: *„Tak to budou především ekonomické.“*

Mamka v ČR dokázala vydělat v jedné práci to, co ve třech na Ukrajině. Bylo to mamky rozhodnutí se vydat za lepším životem. Měla v ČR již známé a nejspíš věděla, že se tu dá lépe uživit a žít ve vyšších standardech.“

6.2.3 Způsob migrace a pobytový status během migrace

Jelikož M. byl v době migrace předškolního věku, samotný proces pro něj nepředstavoval velkou změnu. Po konzultaci s O. bylo zjištěno, že informant se k O. připojil na základě sloučení s rodinou: *“Mamka si pro mě přijela asi po půl roce, co již v ČR pracovala a žila. Tenkrát jsem vůbec nevnímal, že se někam stěhuji. Že budu žít v jiné zemi. Mamka mi jen řekla, že pojedeme dlouho autobusem. Předpokládám, že mamka měla jako první pracovní vízum, ale upřímně si nejsem jistý a ani nevím, jakým způsobem jsem se na ní vázal já. Zda člověk může automaticky i na pracovní vízum mít s sebou své dítě? Nicméně celkový přechod z Ukrajiny do ČR byl pro mě úplně normální zážitek. Pamatuju si, jak jsme dlouho jeli autobusem, stáli dlouho na hranicích.“*

6.2.4 Pobytový status v současnosti

V současnosti je informant občanem jak Ukrajiny, tak i České republiky. Před získání českého občanství se na území nacházel ve stejném pobytovém režimu jako O. tj. sloučení s rodinou, trvalý pobyt, a nakonec i občanství ČR.

6.3 Informátor A.

Informátor A. je muž pocházející z Kazachstánu. I přesto, že se v Kazachstánu narodil a strávil část svého života, jedná se o etnického Čecha. Pochází z obce Borodinočka, dnes Kayrakty. Jednalo se o vesnici z 19. století, kam po druhé světové válce SSSR hromadně přemísťoval „nepohodlné“ Čechy. Po rozpadu SSSR v Kazachstánu nastala ekonomická krize a mnoho z obyvatel dané vesnice si přálo návrat do Čech. Pomoc jim poskytla instituce Člověk v tísni a Ministerstvo vnitra, a to v období mezi lety 1994–2001 (Volynaci.cz 2018).

6.3.1 Doba před emigrací

Informátor A. v rozhovoru především reflektuje období těsně před migrací. Danou situaci popisuje takto: *“Po rozpadu SSSR přišla v Kazachstánu „těžká doba“. Tehdy spolu se zhoršující se ekonomickou situací, kdy v obchodech zbyly jenom prázdné regály, neplatili nám a o vysoký nezaměstnanosti ani nemluvě. K tomu všemu se objevila rasová diskriminace rusky mluvícího obyvatelstva. Měli jsme dvě děti a báli jsme se o jejich budoucnost. Zavírali školy vyučující v ruštině, propouštěli z vedoucích pozic rusky mluvící.“*

6.3.2 Důvody k emigraci

A. jako důvody k emigraci uvedl nejen důvody ekonomické, rasové: „V roce 1995 v Kazachstánu nastala masová migrace. Etničtí Němci odešli do Německa, Rusové do Ruska, my jsme jako obyvatelstvo obce Borodinovka ve většině české národnosti požádali prostřednictvím organizace „Člověk v tísni“ o povolení vstupu do ČR.“

6.3.3 Způsob emigrace a pobytový status během migrace

Informant migroval díky zmíněným institucím v roce 1995. Instituce mu poskytly cestovní pas a povolení na vjezd. Svou zkušenost popisuje takto: „V srpnu 1995 jsme dostali povolení ke vstupu do ČR, no a na tomto základě jsme pak získali zahraniční pas, tak i vízum. Získání potřebných dokumentů nás stálo spoustu peněz a nervů, jelikož platnost povolení k vjezdu byla necelé dva měsíce od data obdržení. Byla to úleva, když jsme nastoupili do vlaku, inspirováni očekáváním nového života. Reakce příbuzných a přátel byla pozitivní, protože do dvou let se do Česka přistěhovalo 90 procent obyvatel Borodinovky.“

6.3.4 Pobytový status v současnosti

Jak bylo popsáno v předchozí kapitole, informant A. byl po pěti letech donucen se vzdát kazachstánského občanství a získal občanství české.

6.4 Informátorka Š.

Informátorka Š. je žena a manželka informátora A. Pochází z Moldavska a po cestě za sestrou a získání práce v Kazachstánu se provdala a bydlela v již zmíněné Borodinovce.

6.4.1 Doba před emigraci

Š. vzpomíná na Moldavsko v době SSSR především kladně. Vzdělávala se, měla možnost práce. Její první migrace za hranice země byla z rekreačních důvodů za svou sestrou. Vzpomíná však i na život v Kazachstánu po rozpadu SSSR: „Narodila jsem se v Moldavsku, absolvovala jsem lékařskou fakultu v roce 1984.

Krátce na to jsem odjela na dovolenou ke své sestře do Kazachstánu, líbilo se mi tam, zůstal jsem tam, dostala jsem práci v oblastní nemocnici města Aktobe.

Získala jsem tu trvalý pobyt a poznala jsem svého muže. No a v roce 1985 jsme se vzali a vrátili se do Borodinovky. Pracovala jsem zde jako zdravotní sestra v mateřské škole. 10 let jsem bydlela v Borodinovce.

Před rozpadem SSSR se nám žilo dobře, v dostatku, postavili jsme tu dům, porodili dvě děti. Ráda na tu dobu vzpomínám. Když se po rozpadu SSSR standard života zhoršil ekonomicky i politicky, začali silné represe proti ruský mluvícímu obyvatelstvu.

Začala migrace ruský mluvících lidí do Ruska, do Německa. Přemýšleli jsme i nad návratem do Moldavska, ale situace tam nebyla o tolik jiná než v Kazachstánu.“

6.4.2 Důvody k emigraci

Informantku k migraci vedli především zmíněné rasové represe, kdy se obávala o budoucnost svých dětí: *„Neviděla jsem pro své děti budoucnost, protože postupně zavřeli všechny ruské školy“.*

6.4.3 Způsob emigrace a pobytový status během migrace

Způsob migrace a pobytový status je totožný s informátorem A. Jediný rozdíl se jeví v předchozí migraci Š. z Moldavska do Kazachstánu.

6.4.4 Pobytový status v současnosti

V současnosti, po 27 letech, je informantka občankou České republiky.

6.5 Informátorka L.

V rámci chronologie informátorka L. migrovala v nedávné době. Na území se nachází už 9 let. Pochází z Kazachstánu a její migrace započala v roce 2014.

6.5.1 Doba před emigraci

L. se v rozhovoru především zaměřila na svůj studentský život, jelikož v daný moment bylo studium její prioritou. Jiné prvky socio-politiky nezmiňovala. Svoji zkušenost popisuje takto: *„V té době jsem tuto situaci nijak zvlášť nesledovala. Bylo mi 18 let a jediné, co mě zajímalo, bylo úspěšné složení UNT. To je něco jako maturita. Na nás na studenty byl takový tlak, vyvíjeli ho učitelé a obecně velmi špatný vzdělávací systém. Při špatné zkoušce se student automaticky dostal do situace naprostého „trashe“. Hloupý student neměl příležitost se dostat na dobrou univerzitu. Přitom samotné testování bylo šílený. 125 testových otázek z 5 předmětů. Z toho povinné byly: -kazašský jazyk, -ruský jazyk, -matematika, -dějiny Kazachstánu.*

A poslední na výběr bylo: světové dějiny, biologie, zeměpis, angličtina, němčina, informatika. Hodně podobný jak tady. Na vypracování dostal student jenom 125 minut!“

6.5.2 Důvody k emigraci

Informátorku k migraci motivovala možnost bezplatného studia v České republice: „*Mezi lety 2013-2014 jsem se účastnila mezinárodní talentové soutěže pro studenty a potkala jsem jednoho českého architekta. Až teprve tehdy jsem slyšela o České republice a dozvěděla se o možnosti získat zdarma vzdělání evropského standardu.*“

6.5.3 Způsob emigrace a pobytový status během migrace

L. měla specifický způsob migrace, jelikož jako student bez velkých známostí se v rámci veletrhu univerzit seznámila s osobami, které jí pomohou k dosažení jejího snu – studiu v České republice: „*Ve stejném roce jsem šla na výstavu univerzit a seznámila se s představitelem kazašsko-českých „vztahů“.* *Ted' nevím, jak to správně popsat. Prostě to byl člověk, který mi začal popisovat možnosti jak, za jakých podmínek lze získat vzdělání v České republice. A taky během roku se seznamuji se zakladatelkou anglické jazykové školy a zjišťuji, že studovala na Karlově univerzitě v Praze, a tak začala moje cesta do České republiky“.*

Dále svou zkušenost popisuje takto: „*V roce 2014 jsem uzavřela smlouvu s ředitelem anglické jazykové školy, a ta mi dopomohla k získání ročních kurzů češtiny na ČVUT, místo na ubytovně a plnou asistenci při odevzdání dokumentů na ambasádě. Během studia jsem z krátkodobého studentského víza přešla na dlouhodobý pobyt za účelem studia“.*

6.5.4 Pobytový status v současnosti

Své studium informátorka dokončila v roce 2020 a na základě této události si změnila účel pobytu, jelikož už během svého studia byla výdělečně činná. Změnila si status na dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání. Ten ji však skončil v roce 2022, kdy si zažádala o trvalý pobyt. V budoucnu plánuje žádat o české občanství: „*Počítám s tím, že v budoucnu dostanu české občanství, ale nevidím tu život až do stáří.*“

6.6 Informátor G.

Informátor G. pochází z Ruské federace. Jedná se o bývalého manžela informátorky Eleny z etnografického filmu a otce autorky této práce. G. se přistěhoval do České republiky se svou nukleární rodinou v roce 2002.

6.6.1 Doba před emigrací

Informátor žil ve městě Ivanově, kde se narodil, studoval a založil rodinu. G. se na otázku související s dobou před migrací vyjádřil takto: *“Byla doba taková, že když jsem studoval, bylo období perestrojky. Například ten, kdo se stihl vyučit, přes protekci se do nějaké práce dostal. Je jedno jak dobře se člověk učil, bez protekce se nikam nedostal.”*

Velká změna, která negativně ovlivnila jeho život v Rusku byla změna fixace měny: *“V Rusku z fixované výše měny (přepočítávalo se vše na dolary) přešli na volnou a tím pádem ceny se několikrát denně měnili.*

Všechno najednou bylo drahé – pro tebe za jídlo a plínky odcházela celá moje výplata. Mamka musela z mateřské, pracovat. Jako by všechno bylo, ale bylo to hrozně drahé.”

Finanční situaci rodiny museli řešit mnoha způsoby: *„Tvoje mamka pracovala v elektrárně, ale já sem práci musel neustále střídat. Výplaty jsme skoro půl roku neviděli. Dávali nám v rámci výplaty potraviny, ale nevyplatilo se to. Když jsem dal výpověď, teprve tehdy nám dali aspoň nějaké odstupné. Jezdil jsem tedy za prací sezónně do Moskvy a podobně.”*

6.6.2 Důvody k migraci

Jako důvody k migraci informátor uvedl lepší pracovní podmínky, možnost zabezpečit rodinu, levnější potraviny a zdravotnictví. Vzpomíná: *„Už v minulosti jsem se v Čechách byl podívat u tchána. Pamatuju si, jak tu prodávali cigarety PETRA. Někde v 90. letech. Ale v té době jsem vůbec nemyslel na to, že bych tu skončil.”*

6.6.3 Způsob emigrace a pobytový status během migrace

G. poprvé do České republiky přijel někdy v 90. letech. Tchán mu udělal pracovní pozvání – vypomáhal mu. Následně se do Čech vrací na turistické vízum podívat se na dům. G. odjede zpět do Ruska a do Čech se vrací krátce na dovolenou v roce 1999. Avšak na trvalo přijíždí se svou rodinou v roce 2002 na základě pracovního víza, které si prodlužuje na dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání, dítě na sloučení s rodinou. Po 8 letech žádá o pobyt trvalý: *“Samotná migrace nebyla těžká, mimo stresu při čekání na doklady, víza a podobně, ale samotný začátky byly těžké.”*

6.6.4 Pobytový status v současnosti

V současnosti se informátor stále nachází v České republice v režimu trvalého pobytu. Avšak v blízké budoucnosti z osobních důvodů chce žádat o české občanství.

6.7 Vlastní autobiografická zkušenost

Když jsem byla dítě, samotný proces migrace z Ruska do Čech jsem tolik nevnímala. Pamatuji si, že jsme se v nějaký moment mého života hodně stěhovali v rámci Ruska, k babičce a prababičce. Nejspíše se jednalo o momenty těsně před finální emigrací.

Také se pamatuji, jak k nám jednou za čas přijeli prarodiče z Čech a já jsem měla problém je vnímat jako prarodiče – rodiče maminky.

Období před samotnou emigrací v rámci politicko-ekonomické situace popsat nemohu, jelikož jsem ji tolik nevnímala a jako dítě jsem nepociťovala žádnou újmu, ať už v hračkách nebo jídle.

Jediné, co si pamatuji, a to hlavně z období častých návštěv Ruska, byl rozdíl v celkové čistotě města. V porovnání s českým Machovem, mi Ivanovo nebo Furmanov připadalo zaprášené, budovy hodně rozbité a zanedbané.

Zato způsoby migrace si pamatuji velice dobře. Pamatuji si několikadenní cesty vlaky, nekonečné pasové kontroly na hranicích. Také si pamatuji návštěvy na Cizinecké policii a poté i na azylovém a migračním odboru. Ten všude přítomný strach, stres a nervozita ve mně utkvěly i do dnešních dnů. Pamatuji si, jak se rodiče a prarodiče radovali, když jsme dostali dlouhodobý pobyt a také pocity největší úlevy, když jsme dostali pobyt trvalý. Dnes se v České republice stále nacházím v rámci trvalého pobytu, počínaje říjnem roku 2022 jsem žadatelem o dvojité občanství.

6.8 Porovnání zkušeností informantů

Při porovnání výpovědí informantů, kteří se účastnili jak etnografického filmu, tak i rozhovoru a vlastní zkušenosti autora bakalářské práce se vyjevily tyto podobnosti.

Většinu informantů vedly k emigraci push faktory, tj. situace, které je donutily emigrovat. V největším zastoupení se objevoval push faktor ekonomické krize států, který nastal po změně politického režimu napříč všemi nástupnickými zeměmi SSSR. Také se obávali o budoucnost svých potomků a blízkých. Ve dvou případech se objevila rasová diskriminace etnika, a to u informátorů A. a Š. Všichni informátoři, aby se s tímto faktorem vyrovnali, zvolili cestu emigrace. Pull faktory představovaly lepší pracovní podmínky, vzdělání a lepší budoucnost jejich dětí.

Kromě zmíněných informantů A. a Š. migrovali informanti prostřednictvím pracovních víz, pro jejich děti volili sloučení s rodinou. Někteří jsou v současnosti pouze občany České republiky (v době jejich přijetí mohli vlastnit pouze jedno občanství).

V případě informantů z Ukrajiny, pak platí, že ti momentálně vlastní občanství dvojí. Pouze informanti Elena, Olga, G. a autor dané práce se nacházejí v České republice na základě trvalého pobytu. Informátorky Elena a Olga v současnosti žádají o české občanství. Výjimkou je informátorka L., která migrovala na základě studentského víza, jelikož pro migraci ji vedly pull faktory v podobě vidiny lepšího vzdělání.

7 Úvod do problematiky integrace

S problematikou migrace, a to především té mezinárodní, úzce souvisí otázka integrace. V dnešním globalizovaném světě se vedle sebe pokouší koexistovat nespočet etnik a menšin. Vztahy mezi majoritní skupinou a minoritami jsou různé.

Ty mohou mít podobu například segregace. Jedná se o oddělování sociálních skupin etnik od majoritní společnosti. Vyčlenění, které v mnoha případech bývá podpořené zákonem. Nejznámějším historickým případem je zrušený apartheid v Jihoafrické republice, ve kterém existovaly vyčleněné městské čtvrti pro asijská nebo afroamerická etnika (Matoušek 2008: 186). V současnosti má tento model podobu diskriminační praxe. Jeho cílem je migranta odradit od migrace do dané země. Má například možnost se angažovat v rámci pracovního trhu, avšak na druhé straně má komplikovaný přístup k jiným oblastem společenského života: možnost účastnit se voleb, získat občanství. Tento model je praktikován v Německu nebo Švýcarsku (Dohnalová 2012: 25).

Dalším vztah mezi většinou a menšinou může mít podobu asimilace. Jedná se o proces, kdy menšinová skupina přijímá normy, hodnoty a kulturní zvyklosti skupiny majoritní. Dochází tak ke splynutí menšiny s většinou. Častým příkladem asimilace je druhá a třetí generace migrantů, kdy potomci migrantů jsou natolik začleněni do majoritní společnosti, že ztratili sociokulturní prvky svého původního etnika: neovládají mateřský jazyk, nedodržují kulturní tradice apod. V praxi se na tento model nahlíží jako na výměnný akt. Kdy za rychlé získání občanství migrant zaplatí ztrátou specifických sociokulturních rysů. Tento model nalezneme ve Francii (Dohnalová 2012: 25). V České republice se za přijatelnější model práce s etnickými skupinami považuje model integrace (Matoušek 2008: 27).

Integraci lze definovat jako proces začlenění znevýhodněné skupiny obyvatel, v tomto případě migrantů, do většinové společnosti bez jejího kompletního pohlcení jako v případě asimilace nebo sociálního vyloučení – segregace. Minorita má možnost si ponechat svou minulost a kulturní statky ale zároveň přijímá kulturu, tradice a hodnoty země hostitelské (Matoušek 2008: 79). I přesto, že se integrace jeví pouze jako problém ze strany cizinců, v demokratické společnosti se jedná o proces oboustranný. Tuto situaci popisují metody sociální práce s migranty: “Pokud lidé přicházejí z různých kultur, neznamená to, že proces integrace je pouze jejich problémem, i občané majority se musejí aktivně podílet na fungování společnosti, jejíž součástí jsou lidé jiných kultur, náboženství, barvy pleti názoru apod.“ (Dvořáková a kol. 2008: 22).

Miklušáková integraci definuje jako dlouhodobý a kontinuální proces, především v právní, sociální a hospodářské oblasti společnosti, ale zabývá se i otázkou její úspěšnosti. Pokud se zmíněné oblasti v rámci integrace nepodaří naplnit, může dojít ke zhoršení kvality života migranta a tím pádem se jedinec nemůže úspěšně integrovat. Dále tvrdí, že úspěšná integrace cizinců umožňuje daným jedincům možnost se rozvíjet a aktivně se podílet v majoritní společnosti (Miklušáková in Dvořáková a kol. 2008: 17).

Lze tedy konstatovat, že úspěšně integrovaní cizinci, jsou aktivními členy společnosti, kteří se aktivně podílejí na jejím chodu v rámci svých schopností a dovedností (Dvořáková a kol. 2008: 29).

7.1 Koncepce integrace cizinců v České republice

V rámci řešení problematiky integrace spoluexistence migrantů a většinové české společnosti je zapotřebí určitého nástroje. Tímto nástrojem je vyhláška Koncepce integrace cizinců 2016 - Ve vzájemném respektu, kterou vydává Ministerstvo vnitra a každoročně ji i aktualizuje.

Cílovou skupinou, jíž se tato koncepce týká, jsou cizinci, a to především občané třetích zemí dlouhodobě legálně pobývajících na území České republiky. V aktuální verzi tohoto usnesení jsou do cílové skupiny přidány i osoby, které obdržely dočasnou ochranu v souvislosti s Ruskou invazí na Ukrajinu (Usnesení vlády České republiky, Koncepce integrace cizinců 2023: 05). Koncepci lze rozdělit do čtyř klíčových oblastí jimiž jsou: znalost českého jazyka, ekonomická a sociální soběstačnost, sociokulturní orientace ve společnosti a vztahy mezi komunitami. Jedná se však pouze o koncepci, což znamená, že v praxi při integraci jednotlivce nejsou 100% zažité (Drbohlav a kol. 2010: 83).

Pokud se jedná o cizince, který se rozhodl na území dlouhodobě, až trvale, usadit, týká se ho i pátá oblast integrace postupného nabývání práv cizinců v návaznosti na postupné nabývání vyšších pobytových statusů, jelikož čím vyšší pobytový status, tím více práv cizinec získá. Viz. kapitola Pobytový status cizince (Usnesení vlády České republiky, Koncepce integrace cizinců 2023).

7.1.1 Znalost českého jazyka

V rámci emigraci do nové hostitelské země, ať při emigraci krátkodobé či dlouhodobé, je znalost jazyka dané země nejdůležitější. Proto je v této koncepci znalost českého jazyka považována za nejdůležitější prioritu, jelikož se jedná o stavební kámen a odrazový můstek integrace do společnosti.

Znalost češtiny zaručuje cizincům nejen komunikaci s majoritou, ale i napomáhá při komunikaci s potřebnými institucemi, při vzdělávání a celkově napomáhá k uplatnění se na trhu práce. Naopak nedostatečná znalost, či její absence, může cizince značně omezit. Nejčastějším příkladem jsou děti cizinců v rámci českého vzdělávacího systému. Neznalost jazyka omezuje jejich školní prospěch, znevýhodňuje je v možnosti dalšího vzdělání a následného karierního růstu (Usnesení vlády České republiky, Koncepce integrace cizinců 2023).

Z těchto důvodů je v integrační politice využíváno mnoho nástrojů pro motivaci zvyšování úrovně jazyka. Integrační centra pro cizince a další neziskové sociální služby vytvářejí bezplatné jazykové kurzy jak pro děti, tak i dospělé. Pro děti – cizince, jsou uplatňovány nástroje mimoškolního doučování, asistenty, pedagogy. Tato problematika byla aktuální především při první migrační vlně uprchlíků z Ukrajiny (Centra na podporu integrace cizinců 2023). V rámci odborné praxe v integračních službách pro cizince, kterou autorka musela vykonat, potvrzuje, že nejčastější dotazovanou službou klientů byla právě poptávka po jazykových kurzech.

V neposlední řadě hraje problematika znalosti jazyka svou roli také při žádosti o občanství, kdy žadatel musí složit jazykovou zkoušku, aby prokázal svou plnou komunikační kompetenci. Pro složení této zkoušky je zapotřebí znalost jazyka na úrovni B1. (čeština pro cizince.cz 2023).

7.1.2 Ekonomická a sociální soběstačnost

Otázka zaměstnávání cizinců je vždy aktuálním tématem, proto je zahrnuta i v této koncepci. Toto opatření má za úkol pomáhat k přístupu cizinců na trh práce tak, aby na něm mohli dlouhodobě setrvat. Zároveň se ale snaží cizince naučit nebýt odkázán na pomoc státu (Usnesení vlády České republiky, Koncepce integrace cizinců 2023).

Dokonce i při získávání pobytových opatření je od cizince vyžadováno mít ve svém vlastnictví dlouhodobě určitou sumu finančních prostředků, které si je cizinec schopný legální cestou zaopatřit (Venzhöferová in Koldinská a kol. 2016: 36). Tyto prostředky se zpravidla odvíjejí od násobku existenčního minima pro daný rok a musí být prokázány výpisem z bankovního účtu cizince (Ministerstvo vnitra České republiky 2023).

Dále se v této oblasti koncepce zaměřuje i na prevenci a informovanost o problematice zaměstnávání cizinců. Tím by se mělo předejít jak diskriminaci cizinců v oblasti trhu práce, tak i zaměstnávání cizinců nelegálním způsobem (Usnesení vlády České republiky, Koncepce integrace cizinců 2023).

Důležité je podotknout, že všechny tyto informace se cizincům sociální služby snaží předat srozumitelnou a dostupnou cestou, a to nejen v oblasti zaměstnávání, ale i v otázce sociálního zabezpečení. Sociální služby pracující s cizinci zřizují různé poradenské služby, kurzy a přednášky za přítomnosti tlumočnicků a překladatelů právě na tato zmíněná témata (Centra na podporu integrace cizinců 2023).

Cizinci v České republice mají také nárok na sociální zabezpečení, tedy mohou využívat její dávky. Jedná se především o dávky pro osoby se zdravotním postižením, důchodové pojištění, nemocenské pojištění, pomoc v hmotné nouzi, státní sociální podporu (Mpsv.cz 2020). K těmto dávkám se od roku 2022 přidala i humanitární dávka pro Ukrajince – uprchlíky v rámci ruské invaze na Ukrajinu (Úřad práce.cz 2023). Česká majoritní společnost je však v poslední době silně proti jejímu stále trvajícím poskytování a toto téma se stále více objevuje ve veřejných demonstracích a na sociálních sítích. Avšak tato dávka by měla přestat být aktuální v roce 2024. Ukrajínští uprchlíci by měli dle ministra práce a sociálních věcí Mariana Jurečky mít k dispozici stejné dávky jako ostatní členové majoritní společnosti (Švihel, P. 2023).

7.1.3 Sociokulturní orientace ve společnosti

Pro dosažení úplné integrace cizinců do společnosti je zapotřebí nejen znalost jazyka, ale také znalost českých reálií, tradic, kulturních zvyklostí a pravidel soužití v české společnosti. Znalost těchto reálií není jen potřebná pro každodenní fungování ve společnosti, ale je, stejně jako jazyková kompetence, součástí zkoušek při žádosti o občanství (čeština pro cizince.cz 2023).

Těchto znalostí může cizinec nabýt mnoha způsoby. Cizinci, kteří na území dorazili jako děti, získají tyto znalosti prostřednictvím absolvování českého vzdělávacího systému. Tímto způsobem znalosti nabyli i autorka práce (ukončení povinné školní docházky, maturitní vysvědčení) a z těchto důvodů při vlastní žádosti o občanství nemusela zkoušku z českých reálií skládat. Mnoho informací cizinec tzv. pochytí během pobytu, avšak ne se všemi informacemi má cizinec možnost se setkat, a tak jsou pro tyto potřeby zřizované adaptační kurzy. Tyto adaptační kurzy jsou rozdělené dle potřeb cizinců, jelikož mohou poskytovat příjezdové informace (základní informace o pobytu, podmínky a legislativu), informace ohledně sociálního zabezpečení pro dlouhodobě usazené cizince a v neposlední řadě adaptační kurzy v rámci žádosti o občanství.

Adaptační kurzy nejčastěji zprostředkovávají centra na podporu integrace, charity a další sociální služby zabývající se prací s cizinci (Usnesení vlády České republiky, Koncepce integrace cizinců 2023).

7.1.4 Vztahy mezi komunitami

Koncepce nezapomíná ani na vzájemnou komunikaci mezi minoritou a majoritou. Aby obě skupiny mohly spolu koexistovat je potřeba tuto komunikaci rozvíjet, jelikož dobrá komunikace je nezbytná pro nastolení vzájemné tolerance, eliminace xenofobie, rasismu a dalších negativních jevů, které se mohou objevit během mezistátní migrace a integrace.

Komunikaci podporují kulturní, osvětové či další akce organizované majoritní společností nebo cizinci s cílem většího sdílení informací o kultuře a poměrech v zemi původu cizinců. Tyto „poznávací“ akce zajišťují neziskové organizace, centra na podporu integrace cizinců, nebo samotné kraje v rámci kulturního rozvoje (Usnesení vlády České republiky, Koncepce integrace cizinců 2023).

8 Komparace vybraných integračních zkušeností informátorů

Tato kapitola se zabývá komparací zkušeností informátorů s integračním procesem. Informanti byli dotazováni na otázky, které byly vytvořené na základě výše zmíněné koncepce. Rozhovory tak obsáhly témata: začátky v České republice, učení se jazyka, pracovní zkušenosti, vztahy s majoritou a v neposlední řadě, zda se cítí být integrováni. Témata jsou pro všechny informanty stejné. Tímto způsobem lze odpovědi vzájemně komparovat.

8.1 Informátorka O.

8.1.1 Začátky v České republice

Informátorka do České republiky cestovala na základě pracovní smlouvy, kdy v jejím rámci měla zařízené jak pracovní místo, tak i bydlení. Tudíž pro ní bylo důležité se především naučit jazyk.

8.1.2 Učení se jazyka

Svou zkušenost s učením češtiny informátorka popisuje takto: *„Tak česky jsem mluvila ze začátku skromně, ale během dvou let jsem byla schopna udělat zkoušku z češtiny, abych mohla vyučovat dál na umělecké škole. Kurzy a poradny v blízkém okolí nebyly, nebo jsem o nich nevěděla, a tak jsem hlavně chodila do knihovny a studovala sama, jak to šlo.“*

8.1.3 Pracovní zkušenosti

O. dlouhodobě pracovala ve své první práci, a to jako učitelka klavíru. Došlo však i na kariérní růst, kdy se díky svým zkušenostem dostala až na místo zástupce ředitele hudební školy. Tím pádem tak splnila svůj úkol uplatnění se na pracovním trhu.

8.1.4 Vztahy s majoritou

Informátorka nikdy nepocítila negativní zkušenost s majoritní společností, a ani se nesetkala s rasismem nebo diskriminací na základě jejího původu: *„Přijetí do společnosti bylo nejprve hodně omezené. Asi jen na tři rodiny, s kterými jsem se vídala, a které mi pomáhaly. Zlepšilo se to, když jsem přivezla syna a začali jsme normálně fungovat. Starostí bylo dost, ale zvládali jsme to. Společně se synem jsme cestovali po nejbližším okolí, obdivovali krásu české přírody a měst.“*

Negativní zkušenost O. pocítila pouze v rámci byrokracie úřadů: *„Na úřadech vždy to bylo náročné, nepříjemné, do teď je to stres. Nepříjemné vzpomínky jsou nejvíc spojené s ubytováním a jednáním na úřadech. Jednali často neprofesionálně. Cizinecká policie vyvolává nervozitu a pocit, že jsi něco provedl.“*

8.1.5 Cítím se být integrovaná?

Na otázku, zda se O. cítí být integrovaná reagovala takto: *„Tak v Čechách se cítím jako doma a snažím se se svou rodinou žít hodnotný život. Jsem vděčná za svou šanci uspět. Musím uznat, že vždy tady byli lidé, co mně pomáhali.“*

8.2 Informátor M.

8.2.1 Začátky v České republice

Jako dítě cizinec se M. musel po příjezdu zapsat do mateřské školky: *„Tak já jsem byl dítě, tedy pro mě to bylo o dost snazší než pro dospělého člověka. Zařadil jsem se do klasického života českého dítěte a bylo to. Nebylo to nic zvláštního. Do půl roku jsem měl již kamarády, běhal s nimi venku, běhal za holkami apod. Měl jsem zde super dětství.“*

Dále se zmiňuje: *„Jak říkám, připadalo mi to vše podobné, stejný režim jako na Ukrajině, pouze kamarádi začali mít pro mě „divný“ jména. Objevil jsem rohlík, a to je tak celá změna, kterou jsem vnímal.“*

8.2.2 Učení se jazyka

Informátor M. se o své zkušenosti s výukou jazyka vypořádal takto: *„Do 4 měsíců jsem se přirozeně naučil česky, no na úrovni školky a pak začal chodit do školy, navštěvovat kroužky, družinu. A myslím si, že teď ani není poznat, že jsem původně Ukrajinec.“*

8.2.3 Pracovní zkušenosti

Informátor se po absolvování střední školy nepotýkal s nezaměstnaností. V současnosti pracuje v Hradci Králové.

8.2.4 Vztahy s majoritou

Na vztah s majoritou M. reaguje následovně: *„Přijde mi, že lidé v ČR byli k nám otevřeni a přijali nás. Nevím, zda se s něčím negativním setkala mamka, ale vím, že jsme brzy po příjezdu navštěvovali různé její kolegy a kamarády, a to celkem pravidelně. S negativní narážkou na to, že jsem Ukrajinec jsem se setkal pouze jednou, a to na druhém stupni základní školy, kde jedna učitelka začala na mě mít dost nepříjemné řeči, které narážely na to, že jsem z Ukrajiny. Byl to nějaký osobní problém učitelky, který se brzy vyřešil.“*

8.2.5 Cítím se být integrován?

Informátor se vyjádřil takto: *“Jsem vděčný za to že jsem v ČR a že zde mohu žít nadstandardní život. Vyrostl jsem zde a jsem především Čech.*

Byl jsem vychován mezi českými dětmi, s českými návyky a v českém prostředí. Nikdy nezapomenu na to, že jsem původně Ukrajinec, ale prakticky jsem Čech.“

8.3 Informátor A.

Informátor A. pochází z Kazachstánu, nicméně se jedná o etnického Čecha, proto jeho zkušenosti s češtinou nebyly tak složité.

8.3.1 Začátky v České republice

Jak s migrací, tak i se samotnou integrací informantovi pomáhala instituce Člověk v tísni: *„Zpočátku lidé z organizace Člověk v tísni, a dokonce i obyvatelé České Čermné, kde žijeme dodnes, nám poskytli velkou pomoc při adaptaci.“*

8.3.2 Učení se jazyka

K otázce jazyka se vyjadřuje takto: *„S jazykem jsem problémy neměl hlavně v hovorové řeči. Bylo to horší s gramatikou a psaním. Děti se jazyk naučily ve škole, manželka se český jazyk naučila postupně, sama.“*

8.3.3 Pracovní zkušenosti

Aby mohl A. uživit svou rodinu, musel ze začátku pracovat na více místech: *„Abychom nějak zlepšili finanční situaci, respektive kvalitu našeho života, kromě hlavního zaměstnání jsme nastoupili na jakoukoliv brigádu. Chodil jsem například na stavební práce, sázení stromů v lese. Jako čas od času tam byly myšlenky na přestěhování do Ruska, ale podpora spoluobčanů a šťastné tváře našich dětí tyto myšlenky zahnal.“*

8.3.4 Vztahy s majoritou

Informátor A. vnímal české prostředí takto: *„Jak jsem říkal, celkově nám sousedi a česká společnost hodně pomáhala a nikdy nic negativního jsem nepocítil. Jediné, co nebylo příjemné, byly prvotní finanční výdaje za úřady a doklady. Jinak nic.“*

8.3.5 Cítím se být integrován?

A. se ke své integraci vyjadřuje takto: *„V současnosti odhaduji proces naší integrace na 85 procent. Protože v hovorové řeči nezmizel přízvuk, problémy s pravopisem češtiny, pro naše okolí zůstáváme pořád jako imigranti, ale to už nejsou překážky, jen nepodstatné drobnosti.“*

8.4 Informátorka Š.

8.4.1 Začátky v České republice

Informátorka do České republiky přicestovala společně se svým manželem A. Proto je jejich zkušenost se začátky prakticky identická.

8.4.2 Učení se jazyka

Informátorka svou zkušenost s učením jazyka popisuje takto: *„Jazyk jsem vůbec neovládala. Uměla jsem číst, protože jsem se na lékařské fakultě učila latinu. Přečetla jsem to, ale nerozuměla jsem tomu, co to znamená. Ze začátku mi musel manžel vše překládat, až postupem času jsem sama pomalu začala rozumět.“*

8.4.3 Pracovní zkušenosti

Jelikož Š. plně jazyk neovládala, rozhodla se pro práci mimo svůj obor, přesněji pro práci v textilní fabrice. Sen pracovat ve svém oboru oddálilo i finanční a časové zatížení, které nastalo z důvodu změny pobytových statusů: *„Pracovat dle své profese jsem plánovala až potom, co se naučím jazyk. Ale problémy s prodlužováním platnosti dokladů o povolení k pobytu a následně „potíže“ se získáním českého občanství si vyžádaly velké finanční investice, které návrat k profesi bohužel oddalovaly. V současné době pracuji v nemocnici jako zdravotní sestra na dialýze ledvin. Pomaličku se blížím ke své vysněné práci.“*

8.4.4 Vztahy s majoritou

Celkově vztahy s majoritou informátorka popisuje kladně, avšak referuje i o negativních zkušenostech: *„V práci nás přijali dobře, nezaznamenala jsme nějakou diskriminaci. Ale však až do roku 2007, kdy se v podniku objevily problémy. Docházelo ke krácení pracovních úvazků, propouštělo se. Propustili hodně Čechů a za našimi zády bylo slyšet „Rusáci“, „soudruzi“. Bylo nepříjemné to slyšet za mými zády, ale snažili jsme se tomu nevěnovat pozornost, lidé jsou naštvaní, když se cítí špatně. Dobrý přístup sousedů a přátel k nám pomohl přežít těžké chvíle našeho života.“*

8.4.5 Cítím se být integrovaná?

I přesto, že dle koncepce integrace je informátorka plně integrovaná, sama cítí jisté nedostatky. Je však za ně ráda: *„Děti vystudovaly vysokou školu, osamostatnily se, založily rodiny. Mám dokonce už i vnoučata. S jazykem problém nemám, i když přízvuk ještě zůstal.“*

To mi ale nevadí, protože mě to motivuje se dále rozvíjet, protože když je v životě nějaký nedostatek, je vždy prostor pro jeho zlepšení. Doufám, že s námi bude vše v pořádku, hlavní je, aby všichni byli zdraví, v bezpečí a ve světě byl mír.“

8.5 Informátorka V.

Oproti ostatním informátorům, si V. prošla migračním a integračním procesem teprve nedávno. Její zkušenosti jsou tak specifické v tom, že reflektují časové pásmo uplynulé dekády.

8.5.1 Začátky v České republice

Začátky života informantky byl převážně studijní. Jelikož po příjezdu, se věnovala kurzům češtiny, po kterých plnohodnotně začala studovat na ČVUT. Při studiu byla schopna i pracovat. Bydlení měla vyřešené v rámci své studijní smlouvy.

8.5.2 Učení se jazyka

V. svém studium českého jazyka započala již v Kazachstáně: *„Pár měsíců před odjezdem jsem začala navštěvovat kurzy češtiny v Astaně. Uměla jsem maximálně říct „Dobrý den, děkuji, prosím, na shledanou a prosím ještě jednou“.* Po příjezdu jsem měla domluvené kurzy v ČVUT. *Během těch kurzů po dobu 3-4 měsíců naše lektorka češtiny předstírala, že neumí rusky, díky čemuž jsme se do jazyka dokázala naplno ponořit. Ke konci kurzu jsem začal chodit do práce na poloviční úvazek. A díky tomu tak naplno mluvit česky, nebo aspoň jsem měla takový pocit. Je mi jasné, že jsem tehdy mluvila špatně, ale rozhodně jsem byla schopná vyjádřit své myšlenky.“*

8.5.3 Pracovní zkušenosti

Po vystudování magisterského vzdělání se byla informantka schopna uplatnit na pracovním trhu, dokonce neměla potřebu využít služeb úřadu práce. Momentálně pracuje jako floristka a v budoucnu by chtěla v této sféře i podnikat.

8.5.4 Vztahy s majoritou

V. během rozhovoru především popisovala vztah v rámci vysoké školy: *“Co se týče lidí na vysoké, skoro všichni vyjadřovali obdiv k migrantům. Možná to bylo dáno tím, že na bakalářském nás bylo 5 a na magisterském jen 3 a problém imigrantů nebyl tak aktuální jako nyní. To bylo však dříve, do roku 2022 mi to přijde jako kdyby to byla pohádka.*

Je jasné, že v některých výjimečných situacích jsem se mohla urazit kvůli poznámkám, protože jsem byl Ruska, ale to pocházelo výhradně od starších lidí, kteří ještě pamatují sovětskou invazi do České republiky a komunismus.“

Současnou situaci neopomenula a popisuje ji takto: „*Samozřejmě nesouhlasím s Ruskou invazí na Ukrajinu, ale nepřijde mi fér tahat válku a politiku do vzdělání. Mnoho mladých lidí volí způsob studia jako možnost migrovat ze země, která jim nevyhovuje. To, že moje univerzita odmítla přijímat ruské a běloruské studenty pro mě byla velká rána, a to i přesto, že jsem v té době už nestudovala. Pro mě osobně je to příklad těch nejreálnějších projevů rasismu a diskriminace. Na jejich místě bych takové jednání demokratického státu nechápala a myslím, že bych se vrátila zpět do Kazachstánu.*“

8.5.5 Cítím se být integrovaná?

Na tuto otázku V. odpovídá takto:“ *Momentálně pracuji 3 roky a mohu s jistotou říci, že jsem se integroval, že se již cítím být součástí společnosti, jako malá stavební buňka, která každý den přináší státu malý, ale užitek. Platím daně, nezatěžuju systém dávkami. Česky mluvím relativně dobře, i když přízvuk je stále znát. Nejsem si jistá, zda v České republice chci zůstat napořád, ráda cestuju ale v nejbližší budoucnosti bych si chtěla požádat o občanství.*“

Na konci dodává: “*Vždy jsem měl a mám jedinou motivaci, díky které jsem stále tady. To je velká touha nevrátit se do Kazachstánu. Mrzí mě, že se mi Kazachstán stal takovým anti příkladem. Ale jen díky České republice jsem viděl skutečně „evropský“ život, který se projevuje nejen v politice, zdravotnictví, školství, komunikaci lidí a jejich životním stylu.*“

8.6 Informátor G.

Informátor G., jak již bylo uvedené dříve, je otcem autorky bakalářské práce. Z těchto důvodů v rozhovoru používá přivlastňovací zájmena „tvoje“ a o své bývalé ženě mluví jako o matce autorky.

8.6.1 Začátky v České republice

Migrační a integrační proces G. plně započal v roce 2002. Na tuto dobu měl mnoho vzpomínek a takto o nich vyprávěl: „*Bylo to těžké.*“ Zde informant referuje o době mezi lety 1998–2002. „*Nebyly tu podmínky pro život. Barák byl starý, nebylo teplo, nic. Nedalo se tu moc žít. Mamka se tehdy vrátila do Ruska. Já zůstal v Čechách, pracoval v Broumově, v práci jsem i spal. V kancelářích nám udělali ubytovnu – dali nám tu postel a vařič.*“

Na chvíli jsem odjel do Ruska zpět i já, ale nakonec jsme se do Česka vrátili všichni v roce 2002 a pomalu začali rekonstruovat dům.“

Vzpomíná dokonce i na první interakce: „Nejvíce socializace jsem ale měl s dědou, kdy jsme chodili do hospody a k jeho známým. Furt mě někam tahal, sice jsme se opili, ale byl to aspoň nějaký další kontakt s okolním světem.“

8.6.2 Učení se jazyka

Informátor G. nikdy nevyužíval jazykových kurzů a český jazyk se učil převážně jako samouk: *„Učil jsem se jazyk asi hned jak jsme přijeli. Mamka a ty máte k jazyku talent a učily jste se rychle. Učil jsem se koukáním na televizi, rádio a něco mě učil tvůj děda. Vypsal jsem si slovíčka a učil se. Ale nejvíce v televizi. Filmy, které znám z Ruska, na ty jsem koukal v češtině, a to se učilo nejlépe a zprávy. Rozuměl jsem, ale mluvit jsem se bál, styděl jsem se. Nejvíce jsem se ale naučil v práci se zedníky. Víš sama, jaký je jazyk zedníku, hlavně sprostý slova. Dál jsem se neučil, stačilo mi to, i když teď bych se učit i chtěl, cítím že mi nějaká slovní zásoba někdy chybí.“*

8.6.3 Pracovní zkušenosti

Jako první práci zmiňuje krátké zaměstnání v Broumově. Po návratu z Ruska se jeho pracovní příležitosti mění: *“Po příjezdu jsem byl chvíli i nezaměstnaný, jelikož aby si cizinec našel tu práci, mohl dostat jenom místo, které po třech měsících neobsadil Čech. No a někde na jaře roku 2004 jsme s dědou začali dělat pomníky, Bylo fajn pracovat doma. V té samé době jedna zednická firma nám opravila dům. Já jsem se s nimi seznámil a šel k nim pracovat, jelikož kamenictví bylo spíše jako sezonní práce. A tam jsem pracoval vlastně celou dobu. Až do 2018. Pak jsem si udělal rekvalifikaci na zdvižný vozík a pracoval ve fabrice. Teď kvůli osobním důvodům pracuji v Jaroměři, snad to tam bude lepší.“*

8.6.4 Vztahy s majoritou

Během svého života v České republice měl G. převážně pozitivní zkušenost. Dokonce tvrdí, že mu v jistých situacích přijde chování majoritní společnosti oproti Rusku lepší. Jedná se především o služby a úřady: *“Na úřadech se k nám chovali vždycky dobře, mile, chápali. Oproti Rusku, kde se nedalo nic sehnat co se týče dokumentů. V Rusku přijdeš a jsou na tebe hnusný, jak v obchodech, tak hlavně na úřadech. Tady lidi byli vždycky milí, jak v obchodech, jak na úřadech, vždycky pomohli. Byla tu už jiná kultura. Necítil jsem se špatně. Nikdy jsme se neseťkali s nijakou diskriminací a podobně. Nikdy jsem od lidí nepocítil, že by měli něco proti mně.“*

Informant se však setkal i s negativní zkušeností, které však nepřidává žádnou váhu a považuje jí spíš za zajímavou historku: „*Měl ale i negativní zkušenost, když jsem tu byl poprvé, někdy v 90. letech. Lidi si ještě pamatovali 68. rok. Seděli jsme tehdy v hospodě s tvým dědou. Děda si odskočil a přišel ke mně jeden člověk, jestli nemám cigarety. Já jsem mu je nabídl, ale když mě slyšel mluvit rusky, hned mi je vrátil. Děda mi pak přetlumočil, že měl ke mně odpor, že jsem Rus.*“

8.6.5 Cítím se být integrován?

Při otázce, zda se cítí být integrován reaguje takto: „*Cítím se plně integrovaně, necítím se, že bych nebyl její součástí. Chyběli mi přátelé, i teď chybí, ale voláme si, někdy za nimi jezdím. Okolí mě přijalo dobře. Mám přátele české, ale i například moldavské, rumunské. Mám tu kamarády i ukrajinské i ruské. Všichni se bavíme, takže mi nic nechybí.*“

A dodává: „*Jazyk se mi asi i zlepšil, ale mám pořád přízvuk. Ale většinou si myslí, že jsem Slovák nebo Polák. Je to poznat, ale ne moc. Jazyk jako teď mi nedělá žádné problémy. No a rozhodně se neplánuji vracet do Ruska. Chtěl bych zůstat tu v České republice. Ne že bych to tu miloval, ale jsem tu spokojený a mám v plánu si žádat o občanství české.*“

8.7 Porovnání zkušenosti informantů

Je důležité říct, že vnímání reality, pocitů a zkušeností je ryze subjektivní záležitostí. Tak, jak může někdo vnímat jednu situaci, druzí ji mohou pociťovat jinak. Proto je každá zkušenost v rámci integrace individuální.

Mnoho cizinců, a to včetně informantů této práce, nevyužívala sociální služby pro integraci cizinců. Nevyužívala je, protože v jejich blízkém okolí nebyly k dispozici. Mnoho informací spojených s doklady a pobytem zjišťovali na cizinecké polici a odboru azylové a migrační politiky. Jazykových kompetencí převážně nabývali samostatně, četbou knih, konverzací v běžném životě, posloucháním rádia.

Z hlediska problematiky pracovního uplatnění lze konstatovat, že všichni informanti se na pracovním trhu dokázali prosadit. Nepocítují, že by tomu mělo být v budoucnu jinak.

Většina informantů se shoduje, že během své integrace do společnosti nepocítili žádnou větší diskriminaci nebo rasismus vůči sobě nebo svým blízkým.

Odkazují na jisté chování, které vznikalo na základě stereotypu jejich etnika, avšak na jejich integraci to nemělo dopad. Souhlasí, že možnost bezplatných jazykových kurzů a poradenství v začátcích jejich integrace by samotný proces značně zpříjemnil.

8.8 Vlastní zkušenost autora

V rámci integrace mohu říci následující. Do České republiky jsem se přistěhovala ve 3 letech, kdy jsem, podobně jako informátor M., zanedlouho nastoupila do mateřské školy a společně s vrstevníky i na základní školu. V mateřské školce nebyl ani u dětí ani u vychovatelek problém s mým původem. Ten nastal u jedné postarší paní učitelky, která mi s oblibou připomínala události 68. roku. Samozřejmě, že ze začátku to nebylo zrovna komfortní, avšak později jsem se to naučila brát s rezervou. Pamatuji si, že rodiče museli hodně pracovat. Pracovali, kde mohli a začátky pro ně byly těžké, já to však přímo na sobě nikdy nepocítila.

Chodila jsem do kroužků a do základní hudební školy. Kvůli tomu si myslím, že v současnosti mám minimální přízvuk a můj původ prozrazuje pouze moje jméno. Dle mého názoru, jak při studiu, tak i v rámci pracovních příležitostí, se mi znalost druhého jazyka na úrovni rodilého mluvčího vždy hodil a dodnes to беру jako svou přednost.

Je jasné, že nemohu říct, že vždy bylo vše růžové. Objevovaly se i narážky při nějakých posezeních – vždy se mě snažili pohostit litry vodky – přitom ji vůbec nepiju. Při sportovních utkáních mezi Čechy a Rusy jsem se komunikaci na dané téma raději vyhýbala. Jedná se o drobnosti, které na můj život v České republice neměly žádný dopad. Ano, cítím se být integrovaná, a dokonce i v některých případech až asimilovaná, jelikož některé situace mi v porovnání s Ruskem přijdou malinko bizarní – jedná se ale o můj subjektivní pocit. Popravdě, abych řekla, někdy mám v sobě určitý boj o vlastní identitu, jelikož nevím, zda jsem víc Ruska nebo po tolika prožitých letech už Češka. Avšak jediné, co mohu s jistotou říct je to, že Česká republika je můj domov.

9 Integrace a kvalita života

Během vývoje lidstva a lidské společnosti se vyvíjelo i jejich vnímání života, v tomto případě jeho kvalita, neboť mít kvalitní život se stává smyslem života samotného. Společnost během svého vývoje tak přešla z vnímání života na základě kvantity na vnímání života na základě kvality. Z počátku tak šlo především o materiální statky, které postupně nahradily statky nemateriálního charakteru (Rapley 2003 in Svobodová in Šubrt a kol. 2008: 122).

Josef Džuka pojem kvality života definuje způsobem, který cituji dále. Kvalitu života definuje jako subjektivní, individuální hodnocení úsudku, tj. subjektivní duševní pohodu hodnocenou individuálně každým z nás (Džuka 2004 in Svobodová in Šubrt a kol. 2008: 122).

K nejnámějším modelům složení kvality života je model kvality života Kanadských ozbrojených sil. Ten tvrdí, že kvalita života jedince je určena osobním významem prvků modelu pro jednotlivce. Těmito prvky jsou: zdraví jedince, volný čas a osobní rozvoj, práce a profesní rozvoj, bydliště a komunita okolí, rodina, asociální život (Chief Review Services 2004 in Svobodová in Šubrt a kol. 2008: 133–134). Právě tento model se nejvíce podobá prvkům Koncepce integrace v ČR a souvisí přímo i s nejčastějšími problémy cizinců v hostitelské zemi.

9.1 Nejčastější problémy cizinců v České republice

I přes veškeré pokusy migrační a integrační politiky, směrnic Evropské unie, sociálních služeb snížit vyskytující se potíže související s imigrací, se stále objevují specifické problémy, se kterými se především nově příchozí migranti mohou potýkat.

9.1.1 Jazyková bariéra

Není žádným velkým překvapením, že jazyk bude stát na prvním místě v seznamu problémů, jimž přistěhovalci čelí. Schopnost komunikovat obecně ovlivňuje všechny oblasti sociálního života, ve kterém jsou nuceni komunikovat s ostatními. Od pracovních příležitostí, možností se vzdělávat, po jednoduché nalezení cesty a nákupu potravin (Keeley 2021). K této situaci se vyjadřuje informant G.: *“Ze začátku hlavně se mnou všude chodil tchán. Všechno tlumočil, zařizoval úřady. Bez jazyka to bylo na začátku těžký.”*

9.1.2 Bydlení

Mít možnost získání vhodného bydlení je jedním z kroků, které imigranti podstupují. Cizinci, kteří do České republiky migrovali za pracovní nabídkou, často bydlení mívají zařízené od svého zaměstnavatele (Keeley 2021).

Obvykle se jedná o ubytovnu, která ale častokrát nevyhovuje hygienickým podmínkám. V takovýchto ubytovnách se mnohdy vyskytuje zvýšená kriminalita nebo drogová závislost. Proto imigranti při získání větších finančních prostředků hledají bydlení náhradní.

Například informantka O. v rámci své pracovní smlouvy měla bydlení zařízené ve firemním bytě. Avšak informant G. při své první zkušenosti v České republice musel přespávat v kanceláři.

9.1.3 Zaměstnání

Další často se objevující překážkou, kterou mnoho nově příchozích cizinců obvykle může uvést při zahájení života v nové zemi, je nalezení, respektive spíše absence vhodného zaměstnání. Velkou bariérou při hledání zaměstnání je již zmíněná neznalost jazyka. Mnoho imigrantů proto považuje tuto situaci za nepřekonatelnou. Proto často imigranti nastupují jako levná pracovní síla na špatně placené pozice, a to i když mohou mít vysokoškolské vzdělání (Keeley 2021).

K této problematice se vyjadřuje informantka Elena z etnografického filmu. I přesto, že Elena má vysokoškolské technické vzdělání (inženýr teplo-energetiky), její první pracovní zkušenosti po příjezdu byla šička v textilní fabrice. Pracovala u pásu, doučovala ruský jazyk. Přitom její práce v zemi původu byla zástupce vedoucího ekologické laboratoře Ivanovské elektrárny.

9.1.4 Předsudky a rasismus

Většina cizinců se, ať už v malé či velké míře, za svůj život setká s předsudky nebo rasismem. Předsudky a rasismus mají nejrůznější podoby. Můžeme se setkat jak s jejich verbální, tak i neverbální formou. Verbální projevy jsou charakteristické různými nadávkami, výhrůzkami, vulgaritou, ponižováním, osočování atd. (Keeley 2021).

Vybraní informanti se sice s extrémními projevy předsudků a rasismem nesetkali, většina z nich ovšem nějakou jeho lehkou formou zmiňuje. Většinou se projevy objevily na popud nějaké události: negativní projevy vůči své osobě pocítovala Š., když došlo k propouštění ve fabrice. S dalším příkladem se setkal i informant G. nebo autorka dané práce. Negativní chování pocítili u lidí, kteří měli negativní zkušenost s komunistickým režimem, včetně událostí z roku 1968.

9.2 Informanti a kvalita života po migraci

Lze konstatovat, že všichni vybraní informanti dané bakalářské práce a etnografického filmu se jednotně shodli, že migrace a následný život v České republice diametrálně zlepšil jejich kvalitu života. I přesto, že se během migrace a integrace setkávali s problémy (finanční, jazykové bariery, izolace), jsou v České republice spokojeni a nazývají ji svým domovem. Jediným negativní faktorem, který momentálně jejich život ovlivňuje, je stále neutichající válka na Ukrajině. Bojí se o své blízké na obou stranách konfliktu, nemohou domů cestovat, jelikož se bojí mobilizace, nebo že se nebudou moci vrátit zpět do Čech.

10 Závěr

Osobní zkušenosti člověka s dlouhodobou mezinárodní migrací a integrací mají zásadní vliv na kvalitu života jedince či jeho rodiny. Mnoho cizinců se tak během své cesty za lepším životem často setká s mnoha problémy. Zkušenosti jsou však záležitostí silně individuální a liší se dle predispozic samotného jedince. V některých bodech se však mohou shodovat.

Cílem dané bakalářské práce bylo na základě získaných dat porovnat právě tyto individuální zkušenosti migračních a integračních procesů cizinců do české společnosti. Zároveň ale cílem bylo i zjistit, zda rozhodnutí emigrovat může mít dopad na kvalitu jejich života. Samotný cíl práce byl naplněn v kapitole 6. Komparace vybraných migračních zkušeností informátorů a v 8. kapitole Komparace vybraných integračních zkušeností informátorů. Dopadem migrace na kvalitu života se zabývala kapitola 9. Integrace a kvalita života.

S cílem práce úzce souvisely i výzkumné otázky:

1. Jaké migrační strategie volí cizinci pro migraci do ČR?

Nejčastější migrační strategie, kterou informanti pro migraci volili, byla pracovní víza. Pro své děti volili možnost pobytu sloučení s rodinou.

2. Jaké nejčastější faktory k migraci vedly?

Nejčastěji zmiňované faktory, které vedly informanty k migraci, byly push faktory ekonomické. Mnoho postsovětských zemí se po rozpadu SSSR potýkalo s ekonomickou krizí, která následně vedla k emigraci některých občanů.

3. Jak probíhala integrace jednotlivce do společnosti?

Všichni informanti se cítili být integrovaní do české společnosti. Jejich integrace probíhala silně individuálně, a to na základě jejich schopností. Někteří informanti neměli potíže s výukou českého jazyka, někteří však pocítují nedostatky i v současnosti. Všichni vybraní informanti se dokázali uplatnit na trhu práce bez zatížení sociálního systému. Během integrace se nesečkali s výraznější diskriminací, která by mohla jejich integraci zásadně ovlivnit. Jednohlasně také souhlasili, že svého rozhodnutí migrovat nelitují a že jejich kvalita života se razantně zlepšila k lepšímu. Někteří z informantů se v současnosti více cítí být Čechy, avšak na své kořeny nechtějí zapomenout.

4. S jakými nejčastějšími problémy se cizinec při integraci setkal?

Nejčastějším problémem, se kterým se informátoři setkali, bylo především zvládnutí českého jazyka. Mnoho z nich se jazyk učilo samostatně, převážně z televize, knih a sociálních interakcí. Důvodem k samotnému učení byla absence bezplatných jazykových kurzů. Informátoři, kteří měli k dispozici jazykové kurzy, či soukromou výuku, s učením jazyka neměli zásadní potíže. Dalším častým problémem, který informátoři vzpomínali, byly těžké finanční začátky, jelikož uplatnit se na trhu práce nebylo jednoduché a výdaje spojené s pobytovými režimy byly vysoké. V současnosti se s těmito problémy již nesetkávají.

Dále je důležité zmínit i zpětnou reakci informátorů na etnografický film. Všichni informátoři, kteří se účastnili natáčení, byli spokojeni a souhlasili s interpretací jejich životních příběhů. Pro jejich osobní potřeby jim byla věnovaná kopie daného filmu, jelikož jim poslouží jako audiovizuální album jejich vzpomínek.

Pokud lze porovnat integrační strategie let, kdy vybraní informátoři emigrovali do České republiky, s integračními strategiemi současnosti, je zde vidět vcelku pozitivní trend. Mnoho integračních nástrojů je zaměřeno přímo na nejčastější problémy, se kterými se cizinci potýkají, a tak sociální služby, zabývající se integrací cizinců, mohou pomoci s danými problémy efektivněji.

Autorka práce věří, že tento bakalářský výzkum by mohl pomoci veřejnosti se blíže obeznámit s danou problematikou a pomoci sociálním službám zabývajících se integrací cizinců k tvorbě odpovídajících sociálních služeb: témata pro adaptační kurzy, poradenství pro cizince apod. Avšak pokud média a některé politické subjekty budou stále migraci vyobrazovat jako „strašáka“ a způsobovat morální paniku, může docházet k silné marginalizaci cizinců, a tak veškerá snaha na jejich úspěšnou integraci bude zmařena.

Seznam použité literatury a zdrojů

- Aktuálně.cz 2022. Protivládní demonstrace v Praze urazila Ukrajince bránící Evropu, reaguje Kyjev. *Aktuálně.cz* Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/kyjev-odsoudil-sobotni-demonstraci-v-praze-a-oznacil-ji-za-p/r~252a21002d1411ed8d680cc47ab5f122/> [09. 02. 2023].
- Bogue, D. J. 1961. Techniques and Hypotheses of the Study of International Migration in *International Population Conference 1957-1961*. Dostupné z: <https://macsphere.mcmaster.ca> [08. 02. 2023].
- Centra na podporu integrace cizinců 2023. Kurzy. Dostupné z: <https://www.integracnicentra.cz/pardubicky-kraj/> [20. 03. 2023].
- Centrum pro cizince.cz 2022. *Ukrajina, pomoc lidem v krizi*. Dostupné z: <https://centrumcizincu.cz/ukrajina/> [15. 03. 2023].
- Čermák, V. 2020. Odliv mozků, *Sociologická encyklopedie.cz* Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Odliv_mozk%C5%AF [09. 02. 2023].
- Český statistický úřad 2021. Cizinci v ČR podle regionu soudržnosti, kraje a okresu v letech 1996–2021 (stav k 31. 12.), *Data-počet cizinců*. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu [14. 03. 2023].
- Český statistický úřad 2021. *Metodika počtu cizinců*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/metodika-poctu-cizincu> [15. 03. 2023].
- Čeština pro cizince 2023. *Zkouška z českého jazyka*. Dostupné z: <https://cestina-pro-cizince.cz/obcanstvi/zkouska-z-ceskeho-jazyka/> [20. 03. 2023].
- Čeština pro cizince.cz 2023. *Interaktivní modelový test z českých reálií*. Dostupné z: <https://cestina-pro-cizince.cz/obcanstvi/interaktivni-modelovy-test/> [20. 03. 2023].
- Cohen, R., 2019. *Migrace, stěhování lidstva od pravěku po současnost*, 12-13. Brno: Mapcards.net.
- Deník.cz 2015. Sedm z deseti Čechů odmítá přijímání uprchlíků ze Sýrie a Afriky. *Deník.cz*. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_dom_ova/sedm-z-deseti-cechu-odmita-prijimani-uprchliku-ze-syrie-a-afriky-20150723.html [09. 02. 2023].

- Dohnalová, E. 2012. *Úvod do sociální práce s migranty: problematika migrace a integrace v ES/EU a České republice*. 25, Olomouc: Caritas – Vyšší odborná škola sociální Olomouc.
- Drbohlav, D. 2010. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* 31-32. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- Dvořáková, J., V. Hervertová, J. Horská, H. Mourečková 2008. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. 22-23. Praha: Triton.
- Džuka, J. ed. 2004. Psychologické dimenzie kvality života in Svobodová, L. 2008. *Kvalita života in Šubrt, J. a kol 2008. Soudobá sociologie III. Diagnózy soudobých společností*. 122. Praha: Univerzity Karlovy v Praze 14. Karolinum.
- Gabal, I. a kol 2002 in Prague Castle conference 12-14 September 2002. *Migrace v rozšířené Evropě: Migration in an enlarged Europe*: Praha: British Council.
- Günter, V. 2007. Cizinci v ČR, *Antropoweb*. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/cizinci-v-cr> [10. 03. 2023].
- Harris B. 1976. The importance of natural translation, *Working Papers in Biligualism* 12: 96-114. Toronto: School of Translators and Interpreters University of Ottawa
- Honusková, V. 2006. Úvod do právního postavení cizinců v České republice in Čepelka, Č. 2006. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*, 132-143. Scripta iuridica, no. 2. Praha: IFEC.
- iBadatelna.cz. 2023. Sovětský svaz socialistických republik, iBadatelna.cz. Dostupné z : <https://ibadatelna.cz/cs/slovník/svaz-sovetskych-socialisticky-republik> [10. 03. 2023].
- iDnes.cz 2022. Češi se víc bojí uprchlíků než nedostatku energií. Co ukázal průzkum v EU, *iDnes.cz*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/pruzkum-verejneho-mineni-giavalka-na-ukrajine-evropska-unie.A220330_142912_zahranicni_pitt [09. 02. 2023].
- Juna, p. K. Mahdalová 2023. Uprchlíci v datech: Podívejte se, kolik lidí našlo azyl ve vaší obci, *Seznamzpravy.cz*. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-uprchlici-v-datech-podivejte-se-kolik-lidi-naslo-azyl-ve-vasi-obci-193127> [15. 03. 2023].
- Keeley, A.J. 2021. Top 10 problems for immigrants. *Immigroup.com*. Dostupné z: <https://www.immigroup.com/topics/top-10-problems-immigrants/> [21. 03. 2023].

Lee, E. S. 1966. A Theory of Migration. 47-57 in Uherek, Z., V. Honusková, Š. Ošťádalová, V. Günter 2016. *Migrace: historie a současnost. Moderní dějiny*. 33-34. Ostrava: Občanské sdružení Pant.

Matoušek, O. 2016. *Slovník sociální práce*. 27, 79,186. Praha: Portál.

Ministerstvo vnitra 2021. *Kdo je občanem třetí země?* Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/kdo-je-obcan-treti-zeme.aspx> [15. 03. 2023].

Ministerstvo vnitra 2022. *Občane třetích zemí – trvalý pobyt*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-trvaly-pobyt.aspx> [06. 02. 2023].

Ministerstvo vnitra 2023. *Informace k novému zákonu o státním občanství ČR*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informace-k-novemu-zakonu-o-statnim-obcanstvi-cr.aspx> [15. 03. 2023].

Ministerstvo vnitra 2023. *Statistika v souvislosti s válkou na Ukrajině – archiv*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistika-v-souvislosti-s-valkou-na-ukrajine-archiv.aspx> [15. 03. 2023].

Ministerstvo vnitra České republiky 2021. *Statistická příloha ke čtvrtletní zprávě o migraci II. 2021*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace.aspx> [12. 03. 2023].

Ministerstvo vnitra České republiky 2022. *Čtvrtletní zpráva o migraci za 2 čtvrtletí 2022*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zprava-o-migraci-za-2-ctvrtleti-2022.aspx> [07. 02. 2023].

Ministerstvo vnitra České republiky 2023, *Slovníček pojmů*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx> [07. 02. 2023].

Ministerstvo vnitra České republiky 2023. *Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Ve vzájemném respektu 2023*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/zakladni-dokumenty-k-integracni-politice-ke-stazeni.aspx> [20. 03. 2023].

Ministerstvo vnitra České republiky 2023. *Prostředky k pobytu*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/prostredky-k-pobytu.aspx> [20. 03. 2023].

Mpsv.cz 2020. *Sociální zabezpečení cizinců v ČR*. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-zabezpeceni-cizincu-v-cr> [20. 03. 2023].

Mpsv.cz 2023. *Práce pro cizince, Zahraniční zaměstnanost*. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/prace-pro-cizince> [09. 02. 2023].

Novotná, H. 2019. Kvalitativní strategie výzkumu, in Novotná, H., O. Špaček, M. Šťovíčková Jantulová (eds.), 2019, 259-272. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy.

Novotná, H. 2019. Výběr vzorku a prostředí výzkumu, in Novotná, H., O. Špaček, M. Šťovíčková Jantulová (eds.), 2019, 293-295. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy.

Obruča, D., 2019. *Vnitřní migrace – přehlížený fenomén, který mění svět*. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/vnitri-migrace-prehlizeny-fenomen-ktery-meni-svet> [07. 02. 2023].

Petersen, W., 1958. A General Typology of Migration. *American Sociological Review* 23. 256-266 in Uhrek, Z., V. Honusková, Š. Ošťádalová, V. Günter 2016. *Migrace: historie a současnost. Moderní dějiny*. 36-37. Ostrava: Občanské sdružení Pant.

Petraň, T. 2011. *Ecce Homo (esej o vizuální antropologii)*, 63. Pardubice: Univerzita Pardubice.

Pialut M.H. 1992. Du colonialisme a l'exchange in Colleyn J.P., C. de Clipel 1992. De main le cinéma ethnographique? *Cinemaction* no. 64, 3 trimesre, 65 in Copans J. 2001. *Základy antropologie a etnologie*, 95. Praha: Portal, s.r.o.

Quality of Life Project Managment. Chief Review Services. Canada 2004 in in Svobodová, L. 2008. Kvalita života in Šubrt, J. a kol 2008. *Soudobá sociologie III. Diagnózy soudobých společností*. 133-134. Praha: Univerzity Karlovy v Praze 14. Karolinum.

Rapley, M. 2002. Quality of life Research. A critical Introduction in Svobodová, L. 2008. Kvalita života in Šubrt, J. a kol 2008. *Soudobá sociologie III. Diagnózy soudobých společností*. 122. Praha: Univerzity Karlovy v Praze 14. Karolinum.

Šamanová D. 2022. Berou nám peníze i práci. Solidaritu některých Čechů k uprchlíkům střídá nenávisť, *CNN.iPrima.cz*. Dostupné z: [Solidaritu některých Čechů k uprchlíkům střídá nenávisť, co s tím? - CNN Prima NEWS \(iprima.cz\)](https://www.cnn.cz/primanews/2022/02/09/solidaritu-nekterych-čechů-k-uprchlíkům-střídá-nenávist-co-s-tím?) [09. 02. 2023].

- Švihel, P. 2023. Ukrajinci budou žádat o stejné dávky jako Češi, ohlásil Jurečka, *Seznam zprávy.cz*. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-ukrajinci-budou-zadat-o-stejne-davky-jako-cesi-ohlasi-jurecka-224933> [20. 03. 2023].
- Troyanskaya, M. A. 2015. Population migration: concept, types and significance for territories in *Azimuth of Scientific Research: Economics and Administration 2021. T. 10. № 2(35)*. 358. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/migratsiya-naseleniya-ponyatie-vidy-i-znachenie-dlya-territoriy/viewer> [08. 02. 2023].
- Uherek Z. 2016. Úvod, in Uherek, Z., V. Honusková, Š. Ošťádalová, V. Günter 2016. *Migrace: historie a současnost. Moderní dějiny*. 7-6. Ostrava: Občanské sdružení Pant.
- University information system MENDELU 2017. Důvody a dopady migrace. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=63495 [09. 02. 2023].
- Úřad práce.cz 2023. *Humanitární dávka*. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/pomoc-pro-obcany-ukrajiny-a-jejich-zamestnavatele#hud> [20. 03. 2023].
- Vaňková, M. 2010. Výzkumník lapaný: Úvahy k (a)symetrii vztahů mezi výzkumníkem a zkoumaným. *Biograf* 52-53: 46 odst. Dostupné z <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=5307> [07. 02. 2023]
- Venzhöferová, Š. 2016. Sociální integrace občanů třetích států v České republice in Koldinska, K, a kol. 2016. *Sociální integrace cizinců*. 136. Praha: Auditorium.
- Venzhöferová, Š. 2016. Sociální integrace občanů třetích států v České republice in Koldinska, K, a kol. 2016. *Sociální integrace cizinců*. 147. Praha: Auditorium.
- Volynaci.cz 2018. *Obec na Volyni. Borodinovka*. Dostupné z: <https://www.volynaci.cz/obec/1005/> [16. 03. 2023].
- Zákony pro lidi.cz 2021. *Zákon č. 274/2021 Sb.* Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-274> [15. 03. 2023].
- Zandlová, M 2019. Rozhovor in O. Špaček, M. Šťovičková Jantulová (eds.), 2019, 321-323. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy.